ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

МАРИЙ КОММУНА

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 3 (18385) | 1990 ий 4 январь, изарня | Акше 3 ыр

„ПӦЛЕКЫН“ ПӦЛЕКШЕ

Марий объединений вес элла дене кылым куча

«ПӦЛЕК» ОБЪЕДИНЕНИИ ДИРЕКТОР Х. У. ШАКИРОВЫН КАБИНЕТЫШТЫЖЕ ПРЕДПРИЯТИЙЫН ЛУКМО ЧЫЛА ТӰРЛӦ МАТРЕШКЫМ ДА МОЛО СУВЕНИРЫМ УЖАШ ЛОГАЛЕ. ТӰРЛӦ ЧИЯ ДЕНЕ ВОЛГАЛТЫН, НУНО КУМЫЛЫМ САВЫРАТ. А КИНОПЛЕНКЫШ СНИМАТЛЫШАШЛАН КУГУ КУАТАН ЛАМПЫМ ЧУКТЫМЕКЕ, ТУСЫШТ ШИНЧАМ ЙЫМЫКТАРЫШЫН ВОЛГАЛТЕ. ПРЕДПРИЯТИЙЫН ПРОДУКЦИЙЖЫМ КАСВЕЛ ЭЛЛАСЕ ФИРМА-ВЛАКЛАН ОНЧЫКТАШ ЛӰМЫН СНИМАТЛАШ ТОЛЫНЫТ ЫЛЕ.

Объединенийын тӱҥ инженерже Н. В. Кормщиков музей дене палдарыш. Тыште предприятийыште лукмо шӱдӧ утла сату дене кумылын палыме лият. Ний дене ыштыме ӱзгар, шун арвер, коваште гыч ургымо сувенир, тӱрлӧ тӱсан тӱр, чия дене волгалтше матрешка, пидме вургем да молат чоным савырат. Адакше чылажымат кучылташ куанле. Теве национальный сӱретан шкатулкым кидыш налат гын, мучыштарымет ок шу.

Тыштак кок стенд уло. Иктыже гыч ужына: объединенийын сатужым Прибалтика гыч тӱҥалын, Дальний Восток марте, йӱштӧ Пудвел кундем гыч тӱҥалын, шокшо кечывалвел марте кумдан налыт. Кокымшо стенд объединенийын вес элла дене кылым кучымыж дене палдара. Тудо шӱртӧ семын Францийыш да Италийыш, Бельгийыш да Голландийыш, США-ш да Канадыш, Ливаныш да Японийыш, Австралийыш да моло элыш шуйна.

— Йот элла дене кандаш-индеш ий ончыч кылым ыштыме,— ойла тӱҥ инженер.— Тушко «Росвнешторг» гоч лектына. Тудын наряд-заказше-влак почеш тӱҥ шотышто нылыт гыч тӱҥалын, кандаш фигуран марте матрешка-влакым колтена. «Айвика» лӱманже эн мотор. Нуно чылт марий калыкын национальный ойыртемже дене волгалтше улыт. Тылеч посна кумыж гыч ямдылыме изделий-влакым тора корныш ужатена.

«Пӧлекысе» мастар-влакын ямдылыме матрешка эл кӧргысӧ да тӱнямбалсе рынкыште чапым налше моло сувенир дене тор ыклалтеш. Тидым шотыш налын, икмыняр ий ончыч изделийым инвалютылан ужалыше «Росинвалютторг» фирма объединенийыш колтымо серышыштыже матрешка-влакым йот элла гыч толшо ең-влак куанен налыт манын увертарен да шукырак луукташ темлен.

Йот эллаште сатум ужалыме дене пырля тӱнямбалсе выставкылашке ӧрдыж шогыде лекташ тӱҥалыныт. Пытартыш ийлаште Москваште, Лодзьышто, Брюссельыште, Лиссабонышто, Никосийыште, Венаште да моло элаште эртаралтше выставкылаште «Пӧлекын» сатужо волгалтын.

Тыгай выставкым кӱлешлыкшым вуйлатыше-влак ...

ван сырьем налаш тыршена,— ешарыш Н. В. Кормщиков. — Мемнан «шӧртньӧ кидан» пашазына-влак шагалын огытыл. Нунын тыршымыштлан кӧра тӱнямбал рынкыш лектына. Сандене, пашаштым аклыме семын, нунылан валюта кӱшеш вес эл гыч калыкын кучылтмо сатум налаш шонымаш уло.

«Росвнешторг» заказ нерген огеш мондо. Тений США гыч толшо куд заказым, Италийын ик заказшым шуктымо. Америкысе «Шелмор импорт», «Знание бук». «Глобал Пис Инк» фирмылаш, Италийысе «Ла Ринашенте» фирмыш «Айвика» матрешка-влакым колтымо. 100350 теҥгеашым ужалыме. Ынде объединений СССР торгово-промышленный палатын членжылан шотлалтеш. «Внешэкономбанкыште» окса чондайже уло. Тушко сувенирым ужалыме деч пурышо инвалюта возеш.

Объединенийыште лукмо сувенир-влакым кӱкшын аклыме нерген тыгай фактат раш ойла. США-се «Глобал Пис Инк» фирма да СССР Гостелерадио кок элысе икшыве-влак коклаште кылым пеҥгыдемдыме шотышто сай корным муыныт. Нуно адресым вашваш колташ темленыт. А адресым пышташ шке шотан упаковка лийшаш. Тидлан «Пӧлекыште» лукмо матрешка-влакым ойырен налме. Тыге заказ почеш ыштыме 23 тӱжем матрешка, помышешышт пыштен, теҥыз вес велке шокшо саламым наҥгаеныт.

Лудшо-влак йодын кертыт: «Пӧлекын» чапле сувенирже-влакым республикысе кевытлаште молан огыт ужале?» Шуко тӱрлӧ сатум Йошкар-Оласе «Спутник» кевыт гоч ужалат. Но тушто вес эллаш колтымо гай матрешка-влакым от уж.

— Продукцийнам «Росгалантерей» база гоч ужалена,— умылтара Н. В. Кормщиков.— Тидым каласаш чонлан кӱчымӧ гынат, ойлаш перна: тушко матрешка-влакым пуымо огеш шу. Вес элыш утларак колташ тыршена. Молан манаш гын, мемнан оборудованийна-влак тоштемыныт. Валютым шукырак налын, импортный станок-влакым муаш шонена. Тидым ыштен кертына гын, шкенан калыклан ат матрешка-влакым луукташ тӱҥалына.

Йот эллашке сатум ...

ым виягдышашлан тунемде ок лий. Тений Хайдар Умарович Киевыште менеджер-влакым туныктымо школышто шинчымашым налын. Касвел эллась фирма-влаклан рекламым сниматлыше-влак дене кутырымо годым ӧрмалгыме-шекланыме кумылжо шижалте. Пӧн дене пайдаланыме койышлан мемнам туныктен огытыл. Но жап тидечырым пытараш тарата.

Объединений бартерный (сатум вашла вашталтылмаш) кылым ышташ кумылан. Тидлан «Союзрегион» полшен кертеш. «Пӧлекын» лукмо план деч уто продукцийым ужалаш вес элысе партнерым муын кертеш. А ужалыме деч налме валютылан оборудованийым муаш полша. Пашам виягдыле огеш лий. «Росвнешторг» гоч тений вес эллаш вияш кыл почеш 100 тӱжем теҥгеаш продукцийым колташ договорым ыштыме.

— Бартерный кылым виягдышашлан эн ондак матрешка-влакым шукырак луукташ кӱлеш,— ешарыш директор.— Адакше мемнан элыште да йот эллаште чапым кумдан налше, вийге шутымо изделий-влакым кычалына. Чапле сатум луукташ мастар ең-влакым вучена.

Нунынштым муаш куштылго огыл. Ожнысо дене таҥастарымаште мастар кидан-влакым пеш шуэн вашлият. Калык промысел сатум ыштыме пашалан шигушто огыт туныкто. А вет кундемна пушеҥге, моло материал гыч ямдылыме да сурт коклаште кучылтмо ӱзгаржe дене эреак чапланен. Арама воштыр гыч чапле мебельым толыныт. А могай гына корзинкам пидын огытыл! Шун ӱзгарат лыҥ лийын.

«Пӧлекыште» ыштыше шым шӱдӧ утла еҥ гыч ныл шӱдӧ утлаже надомник. Калык мастар огеш сите. Адакше тудын конкурентше — кооператив — лектын. Мастар-влакым тудат шуко шупшеш. Пенсионер-влакым калык промысел пашаш ушымо проблема кулешаныш савырна. Ялласте кид мастар-влак пытен огытыл. Куэ кумыж гыч леҥежым, туйысым, ний гыч курзым, кундемыште ожнысек ямдылыме моло атылам луукташ гын, сай лиеш ыле. Тидлан «Пӧлек» полшаш ямде.

Адакше объединений пенсионер-влак...

ПЛЕНУМ ЛИЙЫН

КПСС Йошкар-Ола горкомын кудымшо пленумыштыжо оласе избирательный округла деч РСФСР калык депутатыш, Марий АССР Верховный Совет да горсовет калык депутатыш кандидат-влакым ойырымо паша кузе кайн шогымо нерген информацийым колыштмо.

Палемдалтын: кандидатлан ойырымо еҥ-влак коклаште пашазе, ӱдырамаш да марий-влак шагал улыт. Теве горсовет депутатыш кандидатлан темлыме 400 еҥ гыч лу процент утларакше гына марий-влак лийыныт. Тидлан партий горком да партийный организаций-влакат титакан улыт.

Весат тургыжландара: вуйлатыше пашаеҥ-влак РСФСР калык депутатлан але Марий АССР Верховный Совет калык депутатлан сайлалташ утларак кумылан улыт, а горсовет калык депутатыш кандидатлан ынешт ойыралт.

Пленум 1-ше №-ан Политехнический избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидатлан республиканский больницысе тӱҥ врачын заместительже Зоя Ивановна Маслихинам ойырен. Тыгак кумло округ деч горсовет калык депутатыш кандидатлан еҥ-влакым темлыме.

Горком пленумышто партий Марий обкомын первый секретарьже Г. А. Посибеев КПСС ЦК-н внеочередной Пленумжо нерген информацийым ыштен. Партийный организацийлаште да пашасе коллективлаште КПСС ЦК-н тиде Пленумжо нерген каҥашаш да умылтарымаш пашам виктарен пучалме.

Оласе чот чӱдӧ сатум ... радам нерген увертарымым колыштмо. Тиде йодышым оласе ялыше-влак дене кумдан каҥашен палемдыме.

И. АЛЕКСЕЕВ.

ШУКО ЕҤЫМ ТЕМЛЫМЕ

1990 ий 4 март сайлыме кече

Сайлымашлан ямдылалтме пашан ик эн кугу да ответственный ужашыже — РСФСР, Марий АССР Верховный Совет да верысе Совет калык депутатыш кандидат-влакым ойырымаш — пытен. Нуным окружной избирательный комиссийлаште регистрироватлаш тӱҥалме.

4 территориальный да 4 национально-территориальный избирательный округышто 8 мандатлан РСФСР калык депутатыш 86 кандидатым ойырымо. Тугеже, кокла шот дене ик мандатлан лу утла претендент логалеш.

РСФСР калык депутатыш кандидат-влак коклаште 10 пашазе, 2 колхозник (председатель), 27 вуйлатыше, 5 ӱдырамаш, 27 марий, 75 коммунист, кумло ияш марте 2 еҥ, 7 партийный да 6 совет пашаеҥ улыт.

Марий АССР Верховный Советын калык депутатше-влакым сайлыме шотышто 150 избирательный округышто 468 кандидатым ойырымо. Ик мандатлан кумыт утла претендент уло.

Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак коклаште — 57 пашазе, 29 колхозник (тышеч нылытше рядовой), 49 ӱдырамаш, 160 марий, кумло ияш марте 21 еҥ, 34 партийный да 48 совет пашаеҥ.

Республикыштына 208 верысе (латныл районный, республиканский подчинениян кум городской да районный подчинениян ик городской, 171 сельский да 19 поселковый) Советыште калык депутатын ик мандатшылан кокла шот дене 1.3 претендент логалеш.

ПАГАЛЕН ӰЖЫТ

ОРШАНКА библиотечный системым вуйлатыше А. М. Бельская ден методист Л. Л. Шестакова шуко гана избиратель-влак клубым вуйлатеныт. Кӱшыч кӱштымым вучыде, тылве ончычак лудмо пӧлемыш сайлыме нерген материалым чумыреныт, шагал огыл книга выставкым сылнештарен саленыт.

«Демократий корно дене, перестройка корно дене» темылан сӧрастарыме планшет поснак кумылым савыра. Тушто СССР Калык депутат-влакын съездышт, СССР Верховный Советын сессийже, сайлымаш закон нерген материалым ужаш лиеш. Тыштак кольшо сайлымаш деч вара районын илышыштыже вашталтыш лийме, избиратель-влакын наказышт кузе шукталтме нерген каласкалыме.

Клубын активыштыже тыгак культура пӧрт директор З. А. Юрьева, поселковый Совет исполком секретарь Н. П. Власова, комсомол райкомын первый секретарьже А. И. Попцов, «Шиҥчымаш» обществысе районный организацийын ответственный секретарьже Г. А. Тоймакова пурат. Клуб совет планым пеҥгыдемден, член-влак коклаште шуктышаш пашам шеледен. Комсомол вожак Попцов, мутлан, сайлыме ... лаште шуктышаш пашалан мутым куча. Тоймакова ... да ден лекцийым организоватлышаш.

«Ме Совет власть верч йӱкленә» темылан устный журналын сценарийже ямде, репетицийым тӱҥалме. Тудым эртарымаште библиотека, культура пӧрт пашаеҥ-влак участвоватлат. Устный журнал дене поселкыштат, ялласте выступатлаш палемдыме.

Райцентрыште илыше-влак клубыш кумылын коштыт, шуко йодышым умылтараш йодыт. Ик кастене педучилищыште тунемше ӱдыр мнен ыле, общественный организаций-влак деч кандидат-влакым ойырымо радам нерген умылтараш йодо. Избиратель-влакын клубышкышт партийный организаций-влакын секретарьышт, политинформатор ден агитатор-влак, агитационно-пропагандистский центр-влакын вуйлатышышт да молат толын каеныт. Тыште избиратель-влак кандидатышт дене вашлиян тӱҥалыт, тыгак йодышлан вашмут касым, книга обзорым, беседым эртараш палемдыме.

«Мемнан кандидат-влак» лапкыште МСО гыч бригадир П. А. Овчинников, район больница гыч врач Г. Н. Огараева, кинде завод мастер З. Я. Кузнецова да моло нергенат материалым чумырымо.

Течийсе сайлымаш кампанийын ойыртемже — альтернативный ... тымаш. Избиратель-влаклан конституционный правашт дене пайдаланаш чыла йӧн лиеш.

С. УСОВА.

ШОНЫМАШКЕ ШУМО ОГЫЛ

ЙОШКАР - ОЛАШТЕ, М. И. Калинин лӱмеш культура да техника дворец пелен, «Гражданский инициатива» клуб пашам ышта. Калык депутатыш кандидат-влакым ойырымо жапыште клубын членже-влак поснак кугу чулымлыкым ончыктеныт. Нуно тыге олан индешымше микрорайон кундемыштыже илыше-влак кокла гыч РСФСР калык депутатыш, Марий АССР Верховный Совет да горсовет калык депутатыш кандидатым ойыраш лийыныт. Икымше тыгай погынымашыже декабрь мучаште эртышаш ыле. Но кӱлеш наре еҥ толдымылан кӧра тунам погынымаш ыш лий. Тудым 2 январьыште уэш эртараш кутырен келшыме ыле.

Ончыгече кастене дворецыш калык шукак погыныш. Латиндеш шагатлан 307 еҥ толын. Тыгеже погынымашым почаш лиеш. Но Марий АССР Верховный Совет да Йошкар-Ола горсовет калык депутатыш кандидатым ойыраш палемдыме округла деч еҥ адакат ситышын лийын огыл. Улшо еҥже 114-ше №-ан Заводской национально-территориальный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат верч йӱклаш веле сита. Тидын нерген окружной комиссий председатель Т. М. Иванова ден Йошкар-Ола горсовет исполком секретарь Г. В. Хорошавин увертарышт.

РСФСР калык депутатыш кандидатым ойырымаш чынжымак демократий шӱлышеш эртыш. Чылаже кандаш кандидатурым каҥашаш лукмо ыле. Тидӧмат палемдыман: кум еҥ шке кандидатуржым шкеак темлен да программа дене палдарен. Тиде — высший образованиян юрист, но пашазылан тыршыше В. А. Яшуков, А. И. Швецов, республиканский руш драмтеатрын артистше А. В. Аксенов ыльыч.

Избиратель-влак кажне кандидатурын ойлымыжым моткоч тӱткын колыштыч, мо рашын ыш йонгалт, тунамак тӧрлаташ йодыч, шуко йодышым пуэдышт. Шижалтеш, еҥ-влак дворецыш жапым арам эртараш огыл толыныт, а эн ӱшанле, паша дене чапланыше, кажне верч шогаш ямде улшо йолташыштым РСФСР калык депутатыш кандидатлан ойыраш погыненыт. Но... адакат ок. Первый кандидатура — 11-ше №-ан профтехучилище директорын заместительже Н. Д. Игошин верч йӱклымашлан регистрироватлалтше 307 избиратель гыч шукынжо мӧҥгӧ каеныт. Тыге погынымашым адакат чынлан шотлыман огыл.

Интересан каласымаште «Гражданский инициатива» клуб сай пашам тӱҥалын.

Б. ШАМИЕВ.

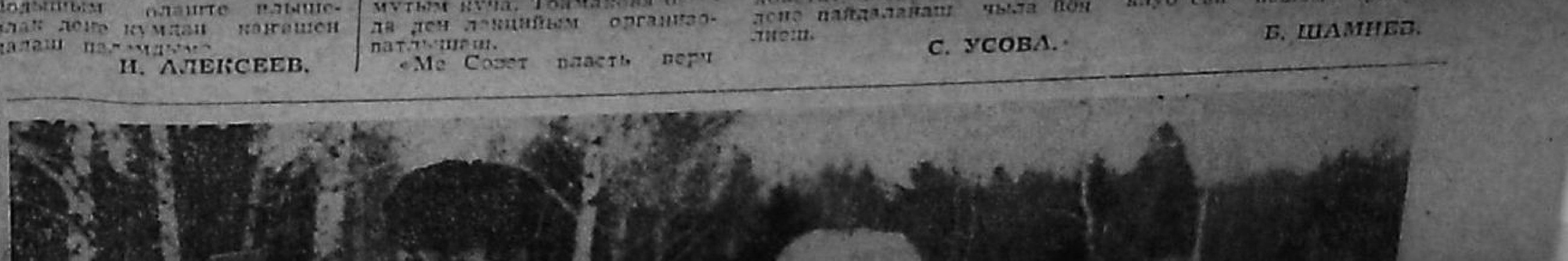

женер.— Тушко «Росвнешторг» ... лектына. Тудын наряд-заказше-влак почеш тӱҥ шотышто ылыт гыч тӱҥалын, кандаш фигуран марте матрешка-влакым колтена. «Айвика» лӱманже эн мотор. Нуно чылт марий калыкын национальный ойыртемже дене волгалтше улыт. Тылеч посна кумык гыч ямдылыме изделий-влакым тора корнын ужатена.

«Пӧлекысе» мастар-влакын ямдылыме матрешка эл кӧргысӧ да тӱнямбалсе рынкыште чапым налме моло сувенир дене тор аклалтеш. Тидым шотыш налын, икмыняр ий ончыч изделийым инвалютылан ужалыше «Росинвалюторг» фирме объединенийыш колтымо серышыштыже матрешка-влакым йот элла гыч толшо ен-влак куанен налыт манын увертарен да шукырак лукташ темлен.

Йот эллашке сатум ужалыме дене пырля тӱнямбалсе выставкылашке ӧрын шогыде лекташ тӱҥалыныт. Пытартыш ийлаште Москваште, Лодзьыште, Брюссельыште, Лиссабоныште, Никосийыште, Венаште да моло олаште эртаралтше выставкылаште «Пӧлекын» сатужо волгалтын.

Тыгай выставкын кӱлешлыкшым вуйлатыше-влак чын умылат. Йӧн уло гын, шке продукций дене молан моктанен колташ огыл? Вет кызыт реклама деч посна тораш от кай. Тидын годымак у адрес-влакым муаш лиеш. Мемнан элыште веле огыл, йот эллаштат у фирма-влакым муаш йӧн ешаралтеш. Кызыт тӱҥжӧ — эл деч ӧрдыжсӧ рынкыште продукцийын авторитетшым нӧлташ. Адакше пашаже сату дене моктанымаште огыл. Тыге ешартыш валютым налаш, а тудын кӱшеш вес элла гыч чапле оборудованийым кондаш, продукцийын качествыжым саемдаш да ассортиментшым кумдангдаш йӧн кугемеш. Сеулышто кеҥежымсе XXIV Олимпиадыште спортсмен ден уна-влак модмашын талисманже Ходори тигр иге дене пырля марий матрешка-влакым эн шуко налыныт. Тидат реклама.

— Тылеч посна, чаплырак продукцийым лукташ шонен, ме улшо инвалютылан вес элла гыч кӱкшӧ качествын пентгыдемдыме шотышто сай корным муыныт. Нуно адресым вашталташ колташ темленыт. А адресым пыштен шке шотан упаковка лийшаш. Тидлан «Пӧлекыште» лукмо матрешка-влакым ойырен налме. Тыге заказ почеш ыштыме 23 тӱжем матрешка, помыжешыт пыштен, теҥыз вес велке шокшо саламым наҥгаеныт.

Лудшо-влак йодын кертыт: «Пӧлекын» чапле сувенирже-влакым республикысе ... Шуко тӱрлӧ сатум Йошкар-Оласе «Спутник» кевыт гоч ужалат. Но тушто вес эллаш колтымо гай матрешка-влакым от уж.

— Продукцийнам «Росгалантерей» база гоч ужалена,— умылтара Н. В. Кормщиков.— Тидым каласаш чонлан кӱчымӧ гынат, ойлаш перна: тушко матрешка-влакым пуымо огеш шу. Вес элыш утларак колташ тыршена. Молан манаш гын, мемнан оборудованийна-влак тоштемыныт. Валютым шукырак налын, импортный станок-влакым муаш шонена. Тидым ыштен кертына гын, шкенан калыкланат матрешка-влакым лукташ тӱҥалына.

Йот эллаште сатун качествыжлан йодмаш могай улмо нерген ойлаш кӱлешыже уке, очыни. Теве «Глобал Пис Инк» фирма марий сатум компьютер дене терга. Тудыжо име вуй гай экшыкымат ужде ок код.

— Кызыт матрешка-влакым лукмо цехыште чапле сатум ямдылаш нелырак да нелырак лиеш,— ойла директор Х. У. Шакиров.— У цех кӱлеш. Улшыжо шолдырген. Угыч чоҥаш окса уке. Оборудованийым вашталташ кӱлеш. ФРГ-се «Вальтерхемпель» фирмын оборудованийже полшымо дене чумыр матрешка лукталтеш. Кызыт кид вий пашам куштылемдыше да пушеҥге гыч изделийым ыштыше оборудований-влакым налме шотышто йодыш решатлалтеш. Нуным ФРГ деч Финляндийысе фирма-влак деч валютылан налаш логалеш. Тений налын кертына, шонем.

Вес эл дене кылым кучымо паша у. Тыште чылажымат шоналтен-висалтен ыштыман. Внешнеэкономический кылым пенгыдемдыме ... шутымо изделий-влакым кычалына. Чапле сатум лукташ мастар еҥ-влакым вучена.

Нунылтым муаш куштылго огыл. Ожнысо дене таҥастарымаште мастар кидан-влакым пеш шуэн вашлиит. Калык промысел сатум ыштыме пашалан иигушто огыт тунышкто. А вет кундемна пушеҥге, моло материал гыч ямдылыме да сурт коклаште кучылтмо ӱзгарже дене яреак чапланен. Арама ... А могай гына корзинкам шдын огытыл! Шуп ӱзгарат лыг лийын.

«Пӧлекыште» ыштыше шым шӱдӧ утла еҥ гыч ныл шӱдӧ утлаже надомник. Калык мастар огеш сите. Адакше тудын конкурентше — кооператив — лектын. Мастар-влакым тудат шуко шупшеш. Пенсионер-влакым калык промысел пашаш ушымо проблема кӱлешаныш савырна. Яллаште кид мастар-влак пытен огытыл. Куэ кумыж гыч лентежым, туйысым, нии гыч куршым, кундемыште ожнысек ямдылыме моло атылам лукташ гын, сай лиеш ыле. Тидлан «Пӧлек» полшаш ямде. Адакше объединений пенсионер-влаклан, тӱҥ паша деч вара яра жапыште ышташ шонышо-влаклан мӧҥгышто шукташ пашам темлен кертеш.

Республикым озанлык расчетыш кусараш ямдылалтме годым художественный промысел пашам ӧрдыжеш кодаш огеш лий. Тыште верысе промышленностьын рольжым чын аклыман. «Пӧлекын» у изделийже-влак чоным савырат, манна. Нуным ыштыме мастарлык шӱмым вӱчка. Пӱртӱсын пуымо шулдо сырье кучылталтеш. Тылеч посна верысе тӱрлӧ сырьем, промышленностьышто да ял озанлыкыште лекше отходым кучылтыт. Нуным пайдалын кучылтмаш, поснак мӧҥгыштӧ ыштыме годым, материальный ресурсым аныклаш да производствыш ешартыш паша вийым ушаш йӧным пуа.

Калык промыселым виянгдыме дене объединений вес элла дене кылжым утларак пенгыдемден кертеш.

Ан. АНДРЕЕВ,
«Марий коммунын» спецкоржо.

тын Марий обкомын первый секретарьже Г. А. Посибеев КПСС ЦК-н внеочередной Пленумышто нерген информацийым ыштен. Партийный организацийлаште да пашаче коллективлаште КПСС ЦК-н тиде Пленумышко нерген каҥашаш да умылтарымаш пашым вияҥдаш пунчалме. ... сатум ... радам нерген увертарымым колыштмо. Тиде йодышым олаште илыше-влак дене кумдан каҥашен налаш палемдыме.

И. АЛЕКСЕЕВ.

... исполком секретарь Н. П. Власова, комсомол райкомын первый секретарьже А. Н. Попцов, «Шиҥгымаш» обществысе районный организацийын ответственный секретарьже Г. А. Тоймакова пурат. Клуб совет планым пентгыдемден, член-влак коклаште шуктышаш пашам шеледен. Комсомол вожак Попцов, мутлан, ... избиратель-влак коклаште шуктышаш пашалан мутым куча. Тоймакова беседа ден лекцийым организоватлышаш.

«Ме Совет власть верч ... мут касым, книга обзорым, беседым эртараш палемдыме.

«Мемнан кандидатна-влак» ... МСО гыч бригадир П. А. Овчинников, районный больница гыч врач Г. И. Ов... , кирпич завод мастер З. Я. Кузнецова да молын нерген материалым чумырымо.

Тӧрӱйсе сайлымаш кампанийын ойыртемже ... тыммаш. Избиратель-влаклан конституционный правашт дене пайдаланаш чыла йӧн лиеш.

С. УСОВА.

... шогаш ямде улмо йоҥгалтыштым РСФСР калык депутатын кандидатлан ойыраш погыненыт. Но... адакат го. Первый кандидатура — 11-ше №-ан профтехучилище директорын заместительже И. Д. Игонин верч йӱклымашлан регистрироватлалтше 307 избиратель гыч шукыжо могаш ... Тыге посна-машым ...

Икташлен каласымаште, «Гражданский инициатива» клуб сай пашам тӱҥалын.

Б. ШАМИЕВ.

ШКАЛАНАТ ТЫРШЫМАН, МОЛЫЛАНАТ ПОЛШЫМАН

«1989—1991 ИЙЛАШТЕ РЕСПУБЛИКЫСЕ ИЗИ РЕНТАБЕЛЬНОСТЯН ОЗАНЛЫК-ВЛАКЫН ЭКОНОМИКЫШТЫМ ПЕНГЫДЕМДЫМЕ ШОТЫШТО МЕРА НЕРГЕН» МАРИЙ АССР МИНИСТР-ВЛАК СОВЕТЫН ПУНЧАЛЖЫМ ШУКТЕН ТОЛАШ ПИЖМЫЛАН КӦРА НУНЫН ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬЫШТ ИКМЫНЯР САЕМЫН. ӰМАШТЕ, МУТЛАН, ОНЧЫЛИЙСЕ ДЕНЕ ТАҤГАСТАРЫМАШТЕ ЧУМЫР ПРОДУКЦИЙ ЛЕКТЫШ ИНДЕШ ПРОЦЕНТЛАН КУГЕМЫН. ПЫРЧЫМ 22 ПРОЦЕНТЛАН ШУКЫРАК ПОГЕН НАЛМЕ. НИНЕ ОЗАНЛЫК-ВЛАК ГОСУДАРСТВЫЛАН ШЫЛЫМ ОНЧЫЛИЙСЕ ДЕЧ ВИЧ ПРОЦЕНТЛАН ДА ШӦРЫМ ШЫМ ПРОЦЕНТЛАН ШУКЫРАК УЖАЛЕНЫТ. КОКЛА РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ 25 ПРОЦЕНТЫШ ШУЫН.

НО ТИДЫН годымак ӧпкелен каласыде огеш лий: посна озанлык-влак, мутлан, Марий Турек районысо «Сардаяльский» совхоз, Оршанка районысо «Чирки», Морко район, Чавайн лӱмеш колхоз-влак шылым ужалыме шотышто. Куженер районысо «Горный» колхоз, Оршанка районысо «Колос» совхоз да южо моло озанлыкат шыл дене государственный заказым кӱрлыт. Лушкыдо экономикан озанлыклаште пырчым республикысе кокла лектыш деч 3.8 центнерлан, паренгым 18 центнерлан шагалрак налыныт.

Ыштен налме ял озанлык продукцийын шке акше шерге. Кажне центнер ушкал шыл 435.7 тенгеш, сӧсна шыл 452.5 тенгеш шуын. Тидыже планыште палемдыме деч 54 да 40 тенгелан шергырак. Посна озанлыклаcе сӱрет тылечат начар. Куженер районысо «Лесной» совхозышто тӱкан шолдыра вольыкын центнер привесше 722 тенгеш. Юрино районысо «Васильевский» совхозышто 621 тенгеш шуын. Волжский районысо «Эмековский». Юрино районысо «Ветлужский» да «Васильевский» совхозлаште шӧрым ыштен налме дене ятыр парымыш пурат.

Посна озанлыклаште экономический паша кӱлеш кӱкшытыштӧ огыл. 450 подразделений кокла гыч 384 гына озанлык расчетан заданий почеш пашам ышта. Чек системым 270 подразделенийыште кучылтыт. А арендный отношенийыш улыжат 90 коллективым кусарыме.

Каласаш лиеш: лушкыдо экономикан 35 озанлык гыч визытше веле чумыр продукций лектыш шотышто планым темен кертын. Латныл озанлыкыште парышым налме шотышто палемдыме шукталтде кодын. Банкын ссудыжо шотышто парым 1,7 миллион тенгелан кугемын.

Тиде нелылык гыч шке вий дене гына лекташ куштылго огыл. Тыгай шонымаш денак кулло ныл промышленный предприятий нине озанлык дене кок могырланат пайдале договорым ыштеныт. Ӱмаште озанлыклаште ик пачеран лучко, кок пачеран коло пӧртым, кок мастерскойым, 1500 вуй вольыклан вӱтам чоҥаш, 1440 тӱжем тенге финансовый полышым пуаш лийыныт ыле. Кузе тиде шукталт толын?

Южо предприятий ден озанлык-влак коклаште кӱлеш кыл ышталтын. Килемар районысо «Знамя» колхоз ден «Кристалл» ОКТБ, Морко районысо «Авангард» колхоз ден республикысе МВД, Марий Турек районысо «Сардаяльский» совхоз ден «Марийскавтотранс» объединений коклаште ышталтше кылым да южо молымат сай могырым палемдыде огеш лий. «Мариграждан-строй» ден «Изотоп» объединений-влак Куженер районысо «Горный» колхоз ден Оршанка районысо «Колос» совхозышто кок пачеран куд пӧртым ыштен пуэныт. Йошкар-Оласе ремонтный завод Куженер район, Киров лӱмеш колхозышто кок арочный складым чоҥен. «Марийскэмхимий» объединений тиде озанлыкланак 800 кубометр вишкыде ӱянгдышым опташ складым ыштен пуэн. Эртыше жапыште моло оралтымат шагал огыл чоҥымо.

Изи рентабельностян озанлык-влаклан окса денат полыш пуалтын. «Марийский машиностроитель» объединений Шернур районысо «Эшполдинский» совхозлан 200 тӱжем тенгем ойырен. «Изотоп» объединений Оршанка районысо «Колос» совхозлан — 142 тӱжем тенгем, «Электроавтоматика» завод У Торъял районысо «Память Ленина» совхозлан — 50 тӱжем тенгем...

Но каласыде огеш лий: агропромышленный кооперацийн лушкыдо озанлык-влакын положенийыштым саемдаш кугунжак полшен кертын огыл. Ыштыме договор чыла вережак огеш шукталт. «Потенциал», инструментальный, чодыра машиностроений завод-влак, «Связьстрой» трест, ТЭЦ-2 стройуправлений нимом ыштен огытыл манаш лиеш.

Почеш кодшо колхоз ден совхоз-влакым йол ӱмбаке писынрак шогалтышашлан нунын мландыштым саемдыме шотышто полышым пуаш палемдыме. Но тиде пашат сайын кайымаш уке.

Изи рентабельностян колхоз ден совхоз-влакын экономикыштым пентыдемдышашлан 23 миллион тенге капитальный вложений ойыралтын. Но южо вере строительно-монтажный паша эркын ушнен.

Планым ыштыме годым агропромышленный объединений-влак чылаж годымак лушкыдо озанлык-влакын йодмыштым огыт колышт. Марий Турек районышто водопроводым ышташ 200 тӱжем тенгем ойырымо гын, планыш изи рентабельностян колхоз ден совхоз-влакым пуртымо огыл. Морко АПО 1990 ийлан планыш «Авангард» колхозышто чоҥалтшаш клубым пуртыде коден.

АПК советын президиумжо 20 ноябрьыште лукмо пунчалыштыже 1990 ий гыч бюджет средствам да материальный ресурсым эн ончычак изи рентабельностян озанлык-влаклан ойыраш ончыктен. Капитальный строительство программым уэш ончен лекташ да Агрокомбинат мучко шуктышаш строительный паша гыч, шагал гын, визымше ужашыжым лушкыдо экономикан озанлыклаште шукташ кӱштымо. АПО ден почеш кодшо озанлык-влакын вуйлатышышт предприятийла дене ыштыме договорын условийжым уэш ончен лекташ да могай оралтым ыштышашым, могай полыш пуышашым да расчетым кузе ыштышашым раш ончыктышаш улыт.

Премийым пуымо у условийым ыштыме. Тиде условий почеш изи рентабельностян озанлык шотышто мероприятий шуктымым тӱҥ показатель семын ончаш тӱҥалыт. Мероприятий огеш шукталт гын, Агрокомбинатын, объединений, АПО да озанлык-влакын вуйлатышышт да специалистышт премий деч тӱрыснек але икмыняр ужашыж деч посна кодын кертыт.

П. БУДИН,
Агрокомбинатын генеральный директоржын первый заместительже.

ВАШ-ВАШ ТАҤГАСЕН

ЗВЕНИГОВО районысо «Новый путь» совхозын Нурдамучаш фермыштыже кок арендный звено пашам ышта. Кажныже лу еҥын ушен шога. Нуным кугу опытан пашаеҥ-влак Нина Сильвестровна Гаранина ден Нина Аверьяновна Васильева вуйлатат. Звено-влак шке коклаштышт таҥгасат. Тидыжак нуным вич ияшын нылымше ийыштыже кажне ушкал деч вич тӱжем килограмм наре шӧрым лӱшташ, але ончылийсе дене таҥгастарымаште кокла лӱштышым вич шӱдӧ килограммлан кугемдаш, йӧным пуэн.

Арендатор-влакын вич шӱдӧ ушкалым ончымыштым шотыш налаш гын, шотлен лукташ неле огыл: идалык мучко нуно 250 тонн ешартыш шӧрым пуэныт.

Нурдамучаш ялысе доярка-влак латкокымшо вичияшын пытартыш ийыштыже ӱмашсе дечат кугурак сеҥымашыш шуаш шке ончыланышт задачым пыштеныт. Тидыже нуным эше утларак тыршен пашам ышташ кумылангден шога.

СНИМКЫШТЕ: доярка-влак Лидия Евгеньевна Васильева, Лидия Аркадьевна Никитина, Роза Григорьевна Петрова, Светлана Леонардовна Москвичева да фермын механикше Алексей Леонидович Мусов.
И. РЕЧКИНЫН фотожо.

ШЫМЛЕНА, УГЫЧ АКЛЕНА

Тидыже у айдемым шуарен кушташ полша

ПЕРЕСТРОЙКА ТӰҤГАЛМЫЛАН ЖАП ШАГАЛ ОГЫЛ ЭРТЕН. МЕ ЧЫЛАН ВАШТАЛТЫШЫМ ВУЧЕНА. ИКТАЖ-МО ВАШТАЛТШЕ МАНЫН, МОМ ЫШТЕНА? ВЕС СЕМЫН ИЛАШ ЕҤ-ВЛАК ЭШЕ ТУНЕМ ШУЫН ОГЫТЫЛ. ДЕМОКРАТИЙ, ГЛАСНОСТЬ ПЕРЕСТРОЙКЫН ЧЫНЖЕ УЛМЫМ ЯТЫРЫН УМЫЛЕН ОГЫТЫЛ.

КЫЗЫТСЕ жапыште перестройкын задачыжым келгын умылышо, кӱкшӧ культуран да ӱшанен пуымо пашам кугу ответственность дене шуктышо еҥым воспитатлыман. КПСС XXVII съездыште палемдыме нине проблема-влак районысо партийный организацийын пашаштыже тӱҥ верым налыт. Нуным решатлыме дене пырля ме калык коклаште эртарыме пашанам тӱрыснек пужен ышташ тыршена, у йӧным кычалына.

Таче лекцийым лудаш, партийный, экономический тунеммаште занятийым эртараш куштылго огыл. Калык дене вашлиймашат лыжган ок эрте. Газет ден журналлаште лекше материал-влак нерген шонымаш иктай огыл. Чыла тидыже кадр дене кугу йодмашым луктеш. Калык дене мутланыме годым чыным веле ойлыман, шуко палыман, пӱсӧ йодышлан вашештен моштыман, а эн тӱҥжӧ — перестройкышто кажне еҥлан шке вержым муаш полшыман.

Первичный партийный организаций-влак, идеологический актив ончылно ме тыгай тӱҥ задачым шындена: айдемын активностьшым нӧлташ, демократий категорий дене шонаш туныкташ. Еҥ-влаклан пашаште, элыштына оза улмыштым пӧртылташ тыршена.

Производственный отношенийым уэмдымылан партий райком вниманийым посна ойыра. 1989 ийыште районысо предприятий-влакым озанлык расчет да шкем финансироватлымашке кусарен пытарыме. Тидыже калыкым воспитатлымаште кугу верым налаш тӱҥалын. Районышто партийный ден озанлык кадрым «программа почеш туныктена. Ты шотышто агитатор, политинформатор, пропагандист-влак шагал огыл ыштат. Келшен да тыршен ыштыше коллективым куштымаште нунын рольышт кугу. Ынде икмыняр лектышат уло. У йӧным кучылтын, Октябрьский АТП-н коллективше сеҥымашке шуын. 1988 ий 1 июнь гыч тӱрыс озанлык расчет йӧныш куснымо деч вара парыш 9, паша лектыш — 10,7, яндар парыш 5 процентлан кушкын, ик теҥге парышым налаш 8 процентлан шагалрак роскотым ыштыме. Ик ий ончыч коллектив арендный подряд йӧныш куснен. Ты жапыште кажне еҥын пашадарже кокла шот дене 17 процентлан кушкын.

«Родина» колхозын Азъял фермыштыже бригадный йӧн дене ышташ тӱҥалмеке, южо вольык ончышо сеҥымашке шуын кертмылан ӱшанен огыл. У паша йӧн нерген ферма вуйлатыше Н. Л. Романовлан шагал огыл каласкалаш логалын. Ӱмаште коллектив лу тылзыште кажне ушкал деч 4000 килограмм утла шӧрым лӱштен.

Арендный ден еш подрядым саемдыме, кооперацийым йол ӱмбаке шогалтыме нерген ой-каҥаш шагал огыл пура. Яллаште илыше-влак ончен кушташ презым, сӧсна игым налыт. Чын, корма ден вӱта шотышто проблема уло. «Сай условий лиеш гын, чылажымак ыштена» маныт шукыштат. Каласаш кӱлеш, арендный подряд деке чылан огыл кумылын шогат. Эше кодшо ий тӱҥалтышыште шуко вере кокыте шонымаш, ӱшаныдымаш ыле, а ынде районысо ятыр коллектив арендыш куснен. «Путь Ленина» совхозын Кожлаер фермыштыже Зоя Ивановна Ивановлан ешыже 80 презым онча. Нунын ончымо вольык кече еда кокла шотышто 650 граммлан нелемын, а кормам шагалрак кучылтмо. Идалык ончыч Чавайн лӱмеш колхозышто Римма ден Виктор Тимофеевмыт 172 сӧснам ӧрдыктараш договорым ыштеныт. Ик ий жапыште 268 центнер шылым ыштен налыныт. Ик центнер шылын шке акше 277 теҥгеат 67 ыр лийын. Тидыже колхозысо деч 22 теҥгеат 67 ырлан шулдырак. «Но эн тӱҥжӧ, — ойла Виктор Тимофеевич Тимофеев, — ме фермыште оза улмынам шижаш тӱҥалына».

У йӧным кучылтмо шотышто тӱҥалтыш ошкылым веле ыштыме. По еҥ-влак тудлан ӱшанат. Тидланже умылтарыме паша, психологийыште лийше перестройка полшеныт.

Социально-экономический виянгме задачым решатлымаште идеологический пашан южо формыжо изи лектышым пуа. КПСС райком бюрон заседанийыштыже «Калык коклаште политический ден экономический тунемме системыште перестройкым ыштыме нерген» йодышым каҥашыме годым тыгай дене вашлияш логалын. Мутлан, районысо быт обслуживаний управленийым налаш. Тӱжвач ончымаште, ты коллективыште чылажат ышталтеш. Политшкол уло, пропагандистым ойырымо, тунеммаш эртаралтеш. А лектыш уке. Районысо кажне еҥлан шотлымаште 12 теҥгеат 40 ыраш услугым веле ыштыме. Палемдыме планым 14 тӱжем теҥгелан шуктымо огыл. Чылаже латик комплексный приемный пункт планым темен огыл. Тыгаяк сӱрет Коркатово карьероуправленийыште.

Раш, политический ден экономический образований система паша лектышым кугемдаш вигак ок полшо. Эше ятыр формализмым кораҥдаш кӱлеш. Ты шотышто вашталтышым ышташ тӱҥалме. Посна коллектив тунеме йӧным шке ойырен налын. Тыгодым паша лектышым кугемдаш, активностьым нӧлташ полшышо темылан да йӧнлан мелын лийыт. Пропагандист-влакым ойырымо да туныктымо практикым вашталтыме. Нуно шке пашаштым коллективыште конкретный задачым шуктымо дене кылдат. Ме политшкол ден семинар-влакым партийный организаций-влакын творческий лабораторийышкышт савыраш тыршена. Тушто еҥ-влак ышташ пашаштым келгын шымлат.

Ынде пропагандистский пашашке 56 вуйлатышым да 15 партийный пашаеҥым ушымо. Нунын коклаште Шеҥше сельсовет исполком председатель В. А. Васильев, «Рассвет» колхоз председатель В. Г. Григорьев да молат улыт. Тыште весымат ойлаш кӱлеш: вуйлатыше-влак калык дене пашам ыштыме годым шкештат сай могырыш вашталтыт. Икманаш, пайдаже чылалан лиеш.

Кызыт экономический ден озанлык пашам тунеммым ушен толмо шотышто ятыр ышталтеш. Но тыштат решитлен шуктыдымо проблема шагал огыл. Нунын кокла гыч иктыже — коллективын илышыштыже тыгай тунеммашын статусшым рашемдыме огыл. Пропагандист шотыштат тидымак каласыман. Кызытсе условийыште ты пашан нелылыкшым шотыш налман. Мемнан шонымаште, озанлыкым вуйлатымаште экономический йӧным шыҥдараш туныктышо пропагандистлан материально кумылаҥдыме фонд гыч тӱлаш тӱҥалмаш сай условийым ышта ыле.

Кызытеш лекционный пропагандын пайдажым ме огына шиж. Лекцийым шуко лудмо, а пайдаже шагал. Шуко лекцийжым верысе еҥ-влак лудыт. Нуно тӱҥ шотышто международный положений, педагогика нерген каласкалат, а экономический проблемылан вниманийым шагал ойырат. А пӱртӱсым аралыме, научный атеизм, научно-технический прогресс да икмыняр моло тема шотышто лекций эшеат шагал лийын. Кызыт ме тидым тӧрлаш тыршена.

Партий райкомын, партийный организаций-влакын пашашкышт у йӧн шыҥдаралтеш. Посна коллективыште, илыме верыште КПСС райкомын кечыже, «вияш телефон» эртаралташ тӱҥалыныт. Верыш лекме деч ончыч еҥ-влакым тургыжландарыше проблема-влакым ончылгоч шымлена. Тыгай кече «Родина» колхозышто, Зеленогорский ден Красный Стекловар поселкылаште эртаралтыныт. Еҥ-влак шонымыштым каласкалат, оҥай ой-каҥашым ыштат. Тыгай вашлиймаш партий райком, совет ден озанлык пашаеҥ-влакланат, калыкланат пайдале.

Конешне, коллективлаште эн ондак социальный йодышым нӧлталыт. Но мутланымаш йодыш ден вуйшиймашлан вашмутым пуымо семын ок эрте. Ой-каҥашым пуат, объект-влакым ыштыме шотышто йодышым чыла могырымат каҥашат. Тыгай йӧным умбакыжат виянгдаш тӱҥалына.

Чаманен каласаш логалеш, верлаште шочшо у тӱҥалтышым эше келгын шымлен да шарен колтен огына шукто. Пӱмаш, преступленийым ыштыме вашталтыш коллективын рольжым нӧлтымӧ шотыштат шуко ышташ кӱлеш.

Таче идеологический пашан кажне ужашыжым угыч шымлен да аклен лекде ок лий. Перестройка жапыште ӧрдыж гыч ончен шогышо лийшаш огыл. Сандене пашаш да общественный илышыш районысо уло калыкым активно ушаш тыршена. КПСС XXVIII съездым вашлияш ямдылалтмаш районысо партийный организацийын инициативыжым, куатшым нӧлта, пашаче коллектив-влакат кугурак лектыш дене ышташ тыршат. Мемнан тӱҥ задачына тыгай: партийный активын, кажне коллективын пашаштым районысо проблемым решатлаш нӧлтал колташ.

Кызыт калык депутат-влакым сайлаш ямдылалтме пашам шарен колтымо. Перестройка верч пеҥгыдын шогышо пашазе, кресаньык, коммунист, беспартийный-влак Совет-влакым вуйлатымашке утларак логалышт манын, партийный организаций-влак тыршен ыштат. Ты шотышто умылтарыме пашам виктарен колтыде ок лий. Районышто 20 агитационно-пропагандистский центрым, 65 агитпунктым ыштыме. Политпросвещений кабинет пелен избиратель-влак клуб ышта. Районышто илыше-влак тушто партийный да советский актив, депутатыш кандидат дене вашлийын кертыт. Кызыт коллективлаште да илыме верлаште депутат-влак сайлыше-влак ончылно отчетым ыштат, калыкын наказшым шуктымо нерген каласкалат.

Перестройка жапыште, кунам айдеме факторым посна активизироватлаш кӱлеш, партийный комитетын первый секретарьже шке парторганизацийыштыже тӱҥ идеолог лийде ок керт. Идеологический пашаште партийный вуйлатымашым тӱрыснек уэмдымаш — тиде илышын йодмыжо, тачысе тӱҥ задачына.

Г. ТЫМБАЕВ,
КПСС Морко райкомын первый секретарьже.

КУЗЕ ТИДЫМ УМЫЛАШ?

МАРИЙ АССР-ысе кооператив-влак ушемын съездыштыже калык депутатыш кандидатым ойырышаш, советым пужен сайлышаш, ушемын сметыжым ончен лекшаш ылыч. Паша радамым ончымо годым эше ревизий акт дене палдараш да ушем председатель В. Д. Бергштеймын отчетшым колышташ лийыч.

Ушем председатель Бергштейм нерген РСФСР калык депутатыш кандидатлан ойырымо годым «кооператив-влакын пашашт дене кылдалтше йодышым компетентно решатла, пеҥгыдылыкым ончыкта, кушко могай йодыш дене миен лекшашым пала» маныныт.

Ӧрдыж еҥлан кушто чын але чын огылым умылаш куштылгыжак огыл гынат, ик йодыш шонкалаш таратен. Ушем председательын койыш-шоктышыжым сай могырым аклыме годым кооператив-влаклан льготым «налын кертмыжым» ончыко шынденыт. Тидын годым калык кучылтмо сату лукмым але шемер-влаклан услугым саемден толмо нерген мут лектын огыл. Шижалте, кооператор-влакын интересышт калык йодмым тичмашын шуктымо дене огыл, а шке кумылым лыпландарен кертме дене кылдалтын. Тиде утларакше ревизий актым да ушем председательын отчетшым каҥашыме годым палдырныш.

Ревизий актыште теве могай ситыдымаш палемдалтын: ушем совет член-влак дене каҥашыме деч посна председатель шке шонымыж семын оксам кучылтын (уставым возымылан 500 теҥгем тушкалтен, шкаланже да заместительже А. Е. Киселевлан изи огыл пашадарым тӱлен, штатым чумырен), кооператив-влак ушемын кокымшо съездыштыже пеҥгыдемдыме уставым шке вуя пужен ыштен да совет ден финанс органлаш колтен, чыла йодышым шке решатла, советын заседанийжым ок эртаре.

Ревизий актым да председательын отчетшым каҥашыме годым пренийыште ойлышо-влак Бергштеймым чот титаклышт, тудын адресше дене «диктатор», «шояк», «шкенжым гына йӧратыше» да моло эпитетат йоҥген. Вараже тудым ушем совет председатель гыч кораҥдаш ойым ыштышт. Йодышым каҥашыме годым шургымаш тӱҥалын.

Кидым нӧлтен йӱклымӧ почеш куд еҥ Бергштеймым ушем совет председатель должность гыч кораҥдаш йодын. Ваштареш шогышо-влак тӱшка ик еҥлан шукырак лийын.

Тылеч вара съездын президиумыштыжо председательствоватлышын обязанностьшым шуктышо, «Ваш друг» кооперативын председательже А. В. Пономарев «мемнан кооператив ушем гыч лектеш» манын, лектын каен. «Ирбис» кооператив председатель С. Я. Дмитриченкоат (ревкомиссий председатель) тудын кышажым тошкен.

Орат веле: Бергштеймым еҥ-влак ушем совет председатель семын огыт акле, тунамак РСФСР калык депутатыш кандидатлан, манаш лиеш, ик ой дене ойыреныт.

Кузе тидым умылаш?

В. ФЕДОРОВ.

ТЫЛЗЕШ КОК ГАНА

КОДШО ийыште республикыштына шагал огыл у газет лекташ тӱҥале. Тидыже демократий ден гласностьын саскашт да тидын годымак нуным кумдаҥдаш полшышо йӧн манына гын, очыни, нимынярат йоҥылыш огына лий. Вет ондак у изданийым лукташ тӱҥалме годым могай гына чарак вашлиялтын огыл, а ынде йодыш ятырлан писын решатлалтеш.

У издание-влак кокла гыч иктыже — профсоюз областной советын «Профсоюзный диалог» газетше. Икымше номерже У ий водын гына лектын. Газет ончылно шогышо задачым «Салам, лудшо» ончыл статьяште кӱчыкын, тыге рашемдыме: лӱмжак ойла — лудшо-влакым шӱм почын мутланымашке ӱжына. Идейный шонымашке лач тиде шыген. Илышнам уэмдыме да демократийым кумдаҥдыме процессым тӱрлӧ могырым, профсоюз илышысе проблема-влакым, профсоюз-влакын аралыме функцийыштым кузе шуктен толмыштым кумдан ончыктен шогаш палемдыме.

А лудшо газетшым могайым ужнеже? Тиде йодышым тӱҥалтыштак мыняргынат рашемдаш манын, облсовпрофын пресс-центрже анкетированийым эртарен, икмыняр еҥын шонымашыже дене ончыл статьяк палдара.

Профсоюз-влак деч РСФСР да верысе Совет калык депутатыш кандидатлан кӧм ойырымо? Тиде йодышлан вашмутымат икымше номерыште муаш лиеш. Газетыште тыгак профсоюз бюджетым кучылтмо, илыме вер проблемым кузе решатлен толмо да моло тургыжландарыше йодыш денат оҥай материал-влак улыт.

«Профсоюзный диалог» тылзеш кок гана лекташ тӱҥалеш. Тудым лудшо-влак киосклаште але проф-

ШУРНЫВЕЧЫЛАН — ЕШАРТЫШ ВИЙЫМ

Пятимесячник жапыште республика мучко пасушко куд миллион тонн органический ӱяҥдышым лукман

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ партий ден совет калыкын илышыштышт кугу событий — КПСС-ын XXVIII съездше марте идалыкат огеш код. Кызыт республикысе чыла шемерын тыршымашышт коммунист-влакын тиде форумыштым чапле паша саска дене вашлийшаш верч кучедалмашке виктаралтын. Ты суапле паша деч нур патыр-влакат ӧрдыжтӧ огыт шого. Нуно шке вийыштым вичияшын пытартыш ийыштыже кугу лектышан шурным ончен кушташашлан, эртыше ныл ийыште эл ончылно лийше парымым пӧртылтышашлан ӱшанле негызым ыштымашке ушеныт. А парымже изи огыл. Республикысе колхоз ден совхоз-влак пырчан культурымат, пареҥгымат идалыкаш заказ наре пуэн шуктен огытыл. Тиде парымым пытарышашлан агротехникын чыла кӱштымыжым чаткан шуктыман, тыге веле пасун шурным шочыктен кертме вийжым кугемдаш лиеш.

Тыгай шонымаш денак республикыште ынде икмыняр ий почела нурыш органический ӱяҥдышым шупшыктымо да компостым ямдылыме шотышто ударле пятимесячник эртаралтеш. Марий АССР Министр-влак Совет тиде кӱлешан пашам вораҥдарен колтышашлан уэш пятимесячникым увертарен. Тудо 1 ноябрь гыч тений 1 апрель марте шуйнаш тӱҥалеш. Тиде жапыште колхоз ден совхоз-влакын, районласе специализироватлыме подразделений ден организаций-влакын вийышт дене пасушко куд

Органический ӱяҥдыш дене пашам моштен ыштымын кугу пайдам кондымыжым посна озанлык-влакын примерышт эшеат раш почын ончыктат. Теве Юрино районышто пареҥгын кокла лектышыже 55 центнерышкат шуын огыл, Марий Турек ден У Торъял кундемыште 67 центнер утларак гына лийын гын, Медведево районысо «Пригородный» совхозышто, Советский районысо «Рассвет» колхозышто кокымшо киндым гектар еда 195—177 центнер дене поген налыныт. Нине озанлыкын тӱҥ агрономышт Ю. М. Гущин ден Н. И. Софроницкаян умылтарымышт почеш, тышке шушашлан нунылан пасум сайын ӱяҥдышаш верч чот тыршаш пернен.

Но ӧпкелен каласаш логалеш, посна районлаште, южо колхоз ден совхозлаште органический ӱяҥдышым але мартеат кӱлеш семын аклаш тунем шуын огытыл. Тыгай озанлык-влакын вуйлатышышт ден специалистышт, минеральный ӱяҥдышлан ӱшанен, шке комплексышт ден фермышт воктене чумырген вочшо терысым идалык дене тарватымашышт уке. Тыге шергакан органика кугу пайдам пуышаш олмеш кеҥежым карме ден шӱкшудо пошымо верыш савырна, йӱр вӱд дене пырля йоген волен, эҥер ден ерлаште коллан, раклан да вӱдысӧ моло илышыланат кугу эҥгекым конда. А вет тиде терысым торф дене пырля компостлан опташ да жапыштыже пасуш шупшыкташ гын, мыняр ешартыш кочкыш продуктым налаш лиеш

кыже савырнат, кажне гектар гыч кугурак пайдам налшаш верч азапланен, ик тонн ӱяҥдышымат айдалийже кучылташ огыт тӱҥал манын, моткочак ӱшаныме шуэш.

Тений шыжым Килемар районысо «Пробуждение» колхозышто органический ӱяҥдыш семын верысе ер пундашсе йошкыным (сапропельым) кучылташ тӱҥалыныт. Тиде пашаште Сорокундыш кундемысе калыклан кугу полышым «Марийскмелиораций» объединенийысе кокымшо номеран куснылшо механизированный колоннын коллективше пуэн шога. Чын, теле жаплан тыште кӱрылтыш лиеш. Но шошым, ий шулен пытымеке, ерыште паша уэш ылыжеш. «Пробуждение» колхозын опытшылан моло вереат эҥерташ келшен толеш. Молан манаш гын, республика кундемыште тыгай шергакан органический ӱяҥдышлан поян ер ден эҥер-влак шуко улыт. Вес могырым ончалаш гын, йошкыным кораҥдыме дене тушто вӱд яндарештеш, эҥер ден ер-влак келгемыт, пӱртӱсын мотор вержылан пуйто кокымшо илыш пӧлеклалтеш.

Ученый-влакын туныктымышт почеш, мландыште ий еда шагалем толшо гумусым тӱҥ шотышто органический ӱяҥдыш веле пӧртылташ, ешараш полша. Тудым кучылташ огыл гын, мемнан шун йӧршан, ломыж тӱсан мландына кажне ийын гектарлан шотлымаште тонн наре гумусым йомдара. Тышеч пелыже наре тиде але вес культу-

САТУ ШУКЕМЕШ

— ОБЩЕПИТЫН оборотыштыжо шке ямдылыме продукцийын ужашыже 87 процентыш шуын,— ойла Ма-

потребкооперацийыште ик эн кугу, общепитын предприятийлаштыже пытартыш жапыште тӱрлӧ-тӱрлӧ изделийым ямдылаш тӱҥалыныт. Косолоп деч Марий Пыламарий селалаште, Марий Китне

луктеш.

Марий Турекыште ыштыме колбасамат моктат. Тылзыште коло тонн нарым ямдылалтеш.

Арам огыл райпо товарооборот пла-

...паша лектыш — 10,7. ...дар парыш 5 процентлан кушкын, ик теҥге парышым шагалалаш 8 процентлан шагалрак роскотым ыштыме. Ик ий ончыч коллектив арендный подряд йӧныш куснен. Ты жапыште кажне еҥгын пашадарже кокла шот дене 17 процентлан кушкын.

«Родина» колхозын Азъял фермыштыже бригадный йӧн дене ышташ тӱҥалмеке, южо вольык ончышо сеҥымашке шуын кертмылан ӱшанен огыл. У паша йӧн нерген ферма вуйлатыше Н. Л. Романовлан шагал огыл каласкалаш логалын. Умылаште коллектив лу тылзыштыже кажне ушкал деч 4000 килограмм утла шӧрым лыштен.

Арендный ден еш подрядым саемдыме, кооперацийым йол ӱмбаке шогалтыме нерген ой-каҥаш шагал огыл пура. Ялласте илыше-влак ончен кушташ презым, сӧсна игым налыт. Чын, корма ден вӱта шотышто проблема уло. «Сай условий лиеш гын, чы-

...лык коклаште политический ден экономический тунемме системыште перестройкым ыштыме нерген» йодышым каҥашыме годым тыгай деке вашлияш логалын. Мутлан, районысо быт обслуживаний управленийым налаш. Тӱҥвач ончымаште, ты коллективыште чылажат ышталтеш. Политшкол уло, пропагандистым ойырымо, тунеммаш эртаралтеш. А лектыш уке. Районысо кажне еҥлан шотлымаште 12 теҥгеат 40 ыраш услугым веле ыштыме. Палемдыме планым 14 тӱжем теҥгелан шуктымо огыл. Чылаже латик комплексный приемный пункт планым темен огыл. Тыгаяк сӱрет Коркатово карьероуправленийыште.

Раш, политический ден экономический образований система паша лектышым кугемдаш виҥак ок полшо. Эше ятыр формализмым кораҥдаш кӱлеш. Ты шотышто вашталтышым ышташ тӱҥалме. Посна коллектив тунем-

...вашан нелылыкшым шотыш налман. Мемнан шонымаште, озанлыкым вуйлатымаште экономический йӧным шыҥдараш туныктышо пропагандистлан материально кумылаҥдыме фонд гыч тӱлаш тӱҥалмаш сай условийым ышта ыле.

Кызытеш лекционный пропагандын пайдажым ме огына шиж. Лекцийым шуко лудмо, а пайдаже шагал. Шуко лекцийжым верысе еҥ-влак лудыт. Нуно тӱҥ шотышто международный положений, педагогика нерген каласкалат, а экономический проблемылан вниманийым шагал ойырат. А пуртусым аралыме, научный атеизм, научно-технический прогресс да икмыняр моло тема шотышто лекций эшеат шагал лийын. Кызыт ме тидым тӧрлаш тыршена.

Партий райкомын, партийный организаций-влакын пашашкышт у йӧн шыҥдаралтеш. Посна коллективыште, илыме верыште КПСС

...лий. Районышто 20 агитационно-пропагандистский центрым, 65 агитпунктым ыштыме. Политпросвещений кабинет пелен избиратель-влак клуб ышта. Районышто илыше-влак тушто партийный да советский актив, депутатыш кандидат дене вашлийын кертыт. Кызыт коллективлаште да илыме верлаште депутат-влак сайлыше-влак ончылно отчетым ыштат, калыкын наказшым шуктымо нерген каласкалат.

Перестройка жапыште, кунам айдеме факторым посна активизироватлаш кӱлеш, партийный комитетын первый секретарьже шке парторганизацийыштыже тӱҥ идеолог лийде ок керт. Идеологический пашаште партийный вуйлатымашым тӱрыснек уэмдымаш — тиде илышын йодмыжо, тачысе тӱҥ задачына.

Г. ТЫМБАЕВ,
КПСС Морко райкомын первый секретарьже.

...лудшо-влакым шӱм почын мутланымашке ӱжына. Идейный шонымашке лач тиде шыген. Илышнам уэмдыме да демократийым кумдаҥдыме процессым тӱрлӧ могырым, профсоюз илышысе проблема-влакым, профсоюз-влакын аралыме функцийыштым кузе шуктен толмыштым кумдан ончыктен шогаш палемдыме.

А лудшо газетшым могайым ужнеже? Тиде йодышым тӱҥалтыштак мыняре гынат рашемдаш манын, облсовпрофын пресс-центрже анкетированийым эртарен, икмыняр еҥгын шонымашыже дене ончыл статьяк палдара.

Профсоюз-влак деч РСФСР да верысе Совет калык депутатыш кандидатлан кӧм ойырымо? Тиде йодышлан вашмутымат икымше номерыште муаш лиеш. Газетыште тыгак профсоюз бюджетым кучылтмо, илыме вер проблемым кузе решатлен толмо да моло тургыжландарыше йодыш денат оҥай материал-влак улыт.

«Профсоюзный диалог» тылзеш кок гана лекташ тӱҥалеш. Тудым лудшо-влак киосклаште але профсоюз комитетла гоч налын кертыт.

И. АЛЕКСЕЕВ.

...ордымо огыт шого. Нуно шке вийыштым вичияшын пытартыш ийыштыже кугу лектышан шурным ончен куштышашлан, эртыше ийыште эл ончылно лийше парымым пӧртылтышашлан ӱшанле негызым ыштымашке ушеныт. А парымже изи огыл. Республикысе колхоз ден совхоз-влак пырчан культурымат, пареҥгымат идалыкаш заказ нарепуан шуктен огытыл. Тиде парымым пытарышашлан агротехникын чыла кӱштымыжым чаткан шуктыман, тыге веле пасун шурным шочыктен кертме виижым кугемдаш лиеш.

Тыгай шонымаш денак республикыште ынде икмыняр ий почела нурыш органический ӱяҥдышым шупшыктымо да компостым ямдылыме шотышто ударле пятимесячник эртаралтеш. Марий АССР Министр-влак Совет тиде кӱлешан пашам вораҥдарен колтышашлан уэш пятимесячникым увертарен. Тудо 1 ноябрь гыч тений 1 апрель марте шуйнаш тӱҥалеш. Тиде жапыште колхоз ден совхоз-влакын, районласе специализироватлыме подразделений ден организаций-влакын вийышт дене пасушко куд миллион тонн органический ӱяҥдышым лукман, ик миллионат 720 тӱжем тонн компостым ямдылыман.

Моло ийласе семын, тений Медведево районысо пасу пашаеҥ-влак шурнывечын виижым ешарышашлан шке ончыланышт пошкудо районла дене таҥастарымаште утларак кугу задачым шынденыт, пятимесячник кечылаште нурышко 820 тӱжем тонн органикым лукташ палемденыт. Палемденыт да ударле пагытын тӱҥалтыш кечылаж гычак пашалан кыртмен пижыныт. Ончылгоч ӱшандарен каласаш лиеш: тыгай тыршымаш шке сай саскажым ончыктыде огеш код. Умаштат тиде районышто шурно лектыш эн кугу лийын, гектар еда 22,4 центнер дене пырчым поген налыныт. Пареҥгынат кокла лектышыже 140 центнерыш шуын. Тыгодымак республика мучко гектар еда пырчым кокла шот дене 13,7 да пареҥгым 89,5 центнер дене веле поген налме.

...ведево районысо «Пригородный» совхозышто, Советский районысо «Рассвет» колхозышто кокымшо киндым гектар еда 195—177 центнер дене поген налыныт. Нине озанлыкын тӱҥ агрономышт Ю. М. Гущин ден Н. И. Софроницкаян умылтарымышт почеш, тышке шушашлан нунылан пасум сайын ӱяҥдышаш верч чот тыршаш перниен.

Но ӧпкелен каласаш логалеш, посна районлаште, южо колхоз ден совхозлаште органический ӱяҥдышым але мартеат кӱлеш семын аклаш тунем шуын огытыл. Тыгай озанлык-влакын вуйлатышышт ден специалистышт, минеральный ӱяҥдышлан ӱшанен, шке комплексышт ден фермышт воктене чумырген вочшо терысым идалык дене тарватымашышт уке. Тыге шергакан органика кугу пайдам пуышаш олмеш кеҥежым карме ден шӱкшудо пошымо верыш савырна, йӱр вӱд дене пырля йоген волен, эҥер ден ерлаште коллан, раклан да вӱдысӧ моло илышыланат кугу эҥгекым конда. А вет тиде терысым торф дене пырля компостлан опташ да жапыштыже пасуш шупшыкташ гын, мыняр ешартыш кочкыш продуктым налаш лиеш ыле.

Мемнан кундемна органический ӱяҥдышлан йорло манаш огеш лий. Теве торфымак налаш. Тудо кажне район кундемыште гаяк уло. Но чыла зияҥже тыште: шуко вере торфым ӱяҥдыш семын шкетшым, терыс деч посна кучылташ тыршат. Тидыже пайдам пуышаш олмеш эҥгекым веле конда, тугакшат шопо почвым эше утларак шопыктара. Мутат уке, тидым специалист-влакат, механизированный отрядлашке ушалтше механизатор-влакат сайын палат. Туге гынат пашам писынрак эртарен колтымо амал дене чӱчкыдынак шкалакышт куштылго корным ойырен налыт, пасушко яндар торфым шупшыктат.

Ынде ятыр озанлыкыште пасу пашашкат арендный отношений шыҥдаралт толмо дене тыгай йӧрдымӧ койышлан, озадымылыклан мучаш лийшаш. Арендатор-влак мландын чын озаш-

...пундашсе йошкылым (сапропельым) кучылташ тӱҥалыныт. Тиде пашаште Сорокуидыш кундемысе калыклан кугу полышым «Марийскмелиорация» объединенийысе кокымшо номеран кусылтшо механизированный колонный коллективше пуэн шога. Чын, теле жаплан тышге кӱрылтыш лиеш. Но шошым, ий шулен пытымеке, ерыште паша уэш ылыжеш. «Пробуждение» колхозын опытшылан моло вереат эҥерташ келшен толеш. Молан манаш гын, республика кундемыште тыгай шергакан органический ӱяҥдышлан поян ер ден эҥер-влак шуко улыт. Вес могырым ончалаш гын, йошкылым кораҥдыме дене тушто вӱд яндарештеш, эҥер ден ер-влак келгемыт, пӱртӱсым мотор веражылан пуйто кокымшо илыш пӧлеклалтеш.

Ученый-влакын туныктымышт почеш, мландыште ий еда шагалем толшо гумусым тӱҥ шотышто органический ӱяҥдыш веле пӧртылташ, ешараш полша. Тудым кучылташ огыл гын, мемнан шун йӧршан, ломыж тӱсан мландына кажне ийын гектарлан шотлымаште тонн наре гумусым йомдара. Тышеч пелыже наре тиде але вес культурым поген налме деч вара кодшо вож да отыл кӱшеш пӧртылталтеш гын, кокымшо пелыжат ынже йом манын, пасушко терысым да моло органический веществам лукташ кӱлеш. Ик тонн терысын витле килограмм чоло гумусым пуымыжым шотыш налаш гын, кажне гектарыш тудым лу тонн деч шагал огыл шупшыктыман.

Органика дене пашам ыштыше-влак весымат ушышто кучышаш улыт: тиде ӱяҥдыш минеральный тук дене таҥастарымаште мландын тазалыкшым утларак пеҥгыдемдаш, нитратдыме продукцийым налаш, йырым-йырысе пӱртӱсым тазам кучаш йӧным пуа. Тугеже пятимесячник мучаш марте кодшо жапыште пасулан органика кӱшеш ешартыш вийым пуымо шотышто пашам эше утларак кыртмен ыштыман.

«Марий коммуна» аграрный отделже.

САТУ ШУКЕМЕШ

— ОБЩЕПИТЫН оборотыштыжо шке ямдылыме продукцийын ужашыже 87 процентыш шуын. — ойла Марий Турек райпо правлений председатель Б. Романов.

Да, тиде показатель республикысе потребкооперацийыште ик эн кугу, общепитын предприятийлаштыже пытартыш жапыште тӱрлӧ-тӱрлӧ изделийым ямдылаш тӱҥалыныт. Косолоп деч Марий Пыламарий селалаште, Марий Китне ялыште, райцентрысе кулинарий цехыште кумда ассортимент уло. Пищекомбинатыште кондитерский цехым почмо, тудо карамельым ыштен луктеш.

Марий Турекыште ыштыме колбасамат моктат. Тылзыште коло тонн наре ямдылалтеш.

Арам огыл райпо товарооборот планым тылзе еда эртарен тема. Ик еҥлан налмаште районышто талукеш 1100 теҥгеаш сатум ужалыме.

О. ИВАНОВ.

КЕМ УРГЫЗО ӰШАНДАРА

ЙОШКАР-ОЛАСЕ ЙОЛЧИЕМ ФАБРИКЫН КОЛЛЕКТИВШЕ КОДШО ИЙЫШТЕ ПАШАЖЫМ ИКМЫНЯР САЕМДЕН. ТЫШТЕ ЯМДЫЛЫМЕ ПРОДУКЦИЙЛАН ВУЙШИЙМАШ ПУРЫМЫМ ЧАРНЕН. ТУДЫН КАЧЕСТВЫЖЫМ САЕМДЫШАШ ВЕРЧ СПЕЦИАЛИСТ-ВЛАК ВИЙЫМ ОГЫТ ЧАМАНЕ. ДИСЦИПЛИНА ПЕҤГЫДЕМЕШ. ЫНДЕ КАЖНЕ ЕҤ ШКЕ ПАШАЖЛАН МУТЫМ КУЧАШ ТУНЕМ ШУЫН. ПАШАДАР КУШКЫН, ЕҤ-ВЛАК ПРЕДПРИЯТИЙЫМ КУДАЛТЕН КАЙЫМЫМ ЧАРНЕНЫТ.

У ИЙЫН тӱҥалтыш кечылаштыже коллективын кумылжо уда огыл. Кодшо ийыште план деч уто вич тӱжем мужыр йолчиемым лукмо. Палемдыман, кокымшо пелий гыч тӱҥалын, ешартыш продукций ӱшанлын ешаралт толын. У йолчиемым — корныш чиен лекшашлык куштылго туфльым — ышташ тӱҥалме. Умаште ужалымашке кум шӱдӧ мужырым колтымо. Кызыт фабрика кандаш тӱрлӧ йолчиемым урга.

Тылзат пеле утла ончыч фабрикын директоржо А. Г. Попов тений контрольный цифрыште палемдыме деч кумло тӱжем утла мужыр йолчиемлан шукырак лукташ йӧн нерген ойлен ыле. А тиде кечылаште кутырымо годым кодшо ий дене таҥастарымаште 57 тӱжем мужырлан шукырак ямдылаш лийме нерген мутым лукто. Тугеже коллективлан ӱшанаш лиеш. Кызыт предприятийыште резервым кычалыт, пашазе-влакым чумырат. Латкумшо вичияш мучашлан йолчиемым кылле процентлан шукырак лукташ шонат.

— Тидлан цех ден участкылам пужен ыштыде огеш лий, — ойла Анатолий Геннадьевич. — Производственный вий-куатым утларак пайдалын кучылтшашлан самырык еҥ-влаклан йолчиемым лукшо поток кокымшо кварталыште, модельный йолчиемым лукшо поток кокымшо пелийыште кок смена дене ышташ тӱҥалыт. Тыге чумыр предприятийлан кок сменыш куснаш йӧн ышталтеш. Тидыже участке-влакым пужен ыштымаште, кӱкшӧ лектышан оборудований дене пойдарымаште тыршаш йодеш.

Йошкар-Оласе горисполком пашам куштылемдаш полша. Предприятий паша ресурслан икмыняр жап тӱлаш огеш тӱҥал. Вуйлатыше ден специалист-влак пашам виктарымаште, продукцийым лукмаште да качествым саемдымаште у йӧным кычалыт.

А. ВАСИЛЬЕВ.

Снимкылаште: Р. В. Федулова ден К. А. Долгорукова йолчием фабрикын ветеранже улыт.

И. Речкинын фотожо

ЙӦНЛӦ—ПАЙДАЛАНЫЗА

СССР Сберегательный банк — кредит учреждений. Тудо калыкын оксажым жаплан оборотыш колтышаш амал дене ышталтын: шемер-влак деч вкладыш оксам налеш, кӱлеш годым пӧртылта. Оксан озажын йодмыж почеш безналичный расчет йӧн дене банкысе операций почеш кусара. Пытартыш жапыште Сбербанкын функцийже икмыняр кумдаҥын: предприятий, колхоз да пенсийым тӱлышӧ учреждений-влакын поручениешт почеш пашазе ден служащий-влакын пашадарыштым, колхозник-влакын окса доходыштым вкладчик-влакын счетышкышт приниматла, коммунальный услугылан да моло тӱлымашым операций гоч колта.

Пашадарым Сбербанк гоч тӱлымым жаплан келшыше йӧнлан шотлыман. Мемнан республикыште тиде тӱҥалтышым 1972 ий апрельыште полупроводник прибор заводын коллективше авалтен.

Промышленностьышто, агропромышленный комплексыште да моло отраслыште тыршыше-влак коклаште 16,5 процентше пашадарым Сбербанк гоч налеш.

Йошкар-Олаште «Контакт» ден механический, Звениговышто «Зонд» заводлаште, «Марийскавтотранс» ден «Марийскмелиораций» объединенийлаште, витле наре колхоз ден совхозышто да икмыняр моло предприятий ден учреждениеште тиде йӧныш тӱрыснек кусненыт. Пашадарым безналичный расчет йӧн дене тӱлымаш Медведево районышто 32, Оршанка районышто 20 процентыш шуэш.

Пашадарым тыге налмаште вара мо сайже? Эн ончычак теве мом палемдыман: шемер-влак пашадарыштым тӱрыснек але ужаш дене налын кертыт. Тидыже еш бюджетым чын чоҥымаште изи огыл верым налеш. Вес шотшо дене, предприятий-влаклан тӱшка оксам налме, тудым аралыме да еҥ-влаклан шотлен пуэдыме шотышто азапланаш кӱлешыже уке. Пашадарым Сбербанкын кечкудо отделенийышкыже але филиалышкыже кусараш лиеш. Илыме але паша верым шотыш налын, еҥгын кумылжо тыгак шукталтеш. Вкладчик пашадаржым Сбербанк гыч налаш вес еҥланат ӱшанен кертеш, довереинностьым гына тудлан кучыктыман.

Тыште эше иктым шотыш налде ок лий. Пашадарым безналичный расчет йӧн дене Сбербанк гоч тӱлымӧ годым предприятийлаште шке чапшым чотак йомдарыше «пашадар кече» ок лий, вет кажне еҥ шкаланже келшыше жапыште налеш.

Кызыт Сбербанкын отделенийже ден филиалже-влак паша радамыштым вашталтеныт, еҥ-влаклан утларак келшышым ыштеныт: кастене 19 але 19 шагатат 30 минут марте почмо улыт. Шуматкечынат пашам ыштат.

СССР Сбербанкын чековый книжкаже 1987 ийыштак шыҥдаралташ тӱҥалын. Тудо калыклан келша. Кызыт магазиныште сатулан, быт пӧртыштӧ, ательеште услугылан окса олмеш чекым серен кодымо дене серлагаш лиеш. Пелен оксам коштыктымо ок кӱл. Тыште теве мом аклыде ок лий: чековый книжкам йомдарет гынат, весе пайдаланен ок керт, пеленет оксам от коштыкто, йомеш манын, лӱдшаш уке.

Вес йӧн: шӱдӧ але утларак теҥгеаш сатулан але услугылан окса олмеш фамилийым возымаш расчетный чекым пуэн кодаш лиеш. Тидын годым паспортым гына ончыкташ кӱлеш.

Поручений почеш чоҥымо материалым да моло сатум налаш лиеш. Тыгай поручений почеш Сбербанк вкладчикын счетшо гыч кӱлеш суммым сату ужалыше предприятийын счетышкыжо кусара. Тиде йӧным коммунальный услугылан, йоча учреждений-влаклан тӱлымӧ годым кучылташ лиеш. Мутлан, кок тӱжем утла пачер оза, Сбербанкыш коштде, илыме вер дене пайдаланымылан, коммунальный услугылан тӱла.

Безналичный расчет умбакыжат чот кумдаҥаш тӱҥалеш, илен толын, ик эн тӱҥ йӧныш савырнышаш. Тыгай йӧн дене пайдаланыме годым оксам ыштен лукташ, тудым шупшыкташ, аралаш да оксан оборотышто улмыж дене кылдалтше моло роскотат ятырлан иземеш.

А. СОКОЛОВ,
СССР Сбербанк Марий республиканский управлений начальникын заместительже.

ТӰЖВАЧ ГЫНА ТЫГЛАЙ

ШЕРНУР РАЙОНЫШТО КАЗАНСКИЙ КУЛЬТУРНО-СПОРТИВНЫЙ КОМПЛЕКСЫМ СЕЛЬСОВЕТ ИСПОЛКОМ ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВУЙЛАТА. ПАША НАЧАРЫН ОГЫЛ УШНА ГЫНАТ, КУЧЫЛТ ШУКТЫДЫМО ЙОНАТ УЛО. ТИДЫМ ТЫШТЕ САЙЫН УМЫЛАТ, САНДЕНЕ АКТИВИСТ-ВЛАКЫН ПОЛЫШЫШТЛАН КУМДАН ЭҤЕРТАШ ТЫРШАТ.

КОДШО ийын август кыдалне Йошкар-Оласе «Электрон» стадионышто городки дене профсоюз-влак ВДФСО горсоветын открытый первенствыже эртаралтын. Шагал огыл участник-влак коклаште Казанский сельсовет исполком председатель И. В. Ивановат лийын. Шоналтенам ыле: Илья Васильевич уна семын толын гын веле? Йоҥылыш лийынам: командым конден улмаш. Мут гыч мут лекмеке, пален нальым: спортын ветеранже шочмо селаштыжат тошто калык модышлан икмыняр еҥым кумылаҥден шуктен. Кас еда тоям (битым) кышкеныт, площадка гыч фигур-влакым шалатыл луктеденыт. Манмыла, ончычсо традиций деке пӧртылыныт. Модмо верым йӧнештареныт. Но эн чотшо кумылым теве мо савырен: ӱчашымашым самырык-влак йӧратен ончeныт, вара кугурак йолташышт дене вийым тергеаш тӱҥалыныт. А рвезе але ӱдыр яра жапым оҥайын эртара гын, ача-авалан, кушто перныл коштыт манын, ойгырышашышт уке.

Столицыште лийше соревнований гыч Казанский селасе городошник-влак кумшо верлан Почетный грамота да приз дене пӧртылыныт. Шернур велне «Казанский» совхозысо физкультурник ден спортсмен-влакым сайын палат. Районышто кеч-могай мероприятий эртаралтше, тушто тысе команда уда огыл результатым ончыкта, шуэн огыл сеҥышыш але призер-влак радамыш логалеш. Селаште ожнысек волейболлан кумылан улыт, сборныйжо ик гана веле огыл районын чемпионжо лӱмым нумалын. Ятыр ий капитанже сельсовет председатель шкеже лийын. Илья Васильевич тыгак тале ечызе да футболист семын ойыртемалтын. Кызытат ветеран-влак коклаште шукылан вуйым ок пу.

Такше физкультурно-массовый пашам вияҥдымаште кыдалаш школлан эҥертат. Тидыжым умылаш неле огыл, вет тунем пытарымеке, ятырынже озанлыкеш кодыт, стипендиат семын келшыше специальностьым налмеке, мӧҥгӧ пӧртылыт. Сандене тыгай кылым саламлаш да утыр пеҥгыдемдаш кӱлеш. Совхоз дирекцият кертме семын полша.

— Молан «кертме семын»? — ойла культура пӧрт директор В. Г. Парсаев. — Теве биллиард дене модмо пӧлемым почаш ой лектын ыле. Тудлан верым келыштараш кӱлын. Цементлан чӱдӧ гынат, шӱдӧ килограммым уто мут деч посна пуышт. Тау озанлык вуйлатыше Альберт Шайдуллович Хабибуллинлан. Профкомат мемнам умыла. Самодеятельный артист-влаклан вургем кӱлеш лият, «ынде тыланда оксам шӱшкаш кодын» манын, иктат торжан пелештен огыл.

Тысе культурно-спортивный комплекслан вуйын шогышо-влакын инициативышт почеш икмыняр ий ончыч Шернур — Казанский маршрут дене легкоатлетический пробегым эрташ тӱҥалме. Тушко пошкудо районла гычат чолгалыкым ончыкташ толыт. Инициативым Шернур райспорткомитет сайлан шотлен. Тӱрлӧ ийготан-влак тӱшкаште ойыртемалтше-влакым палемдаш пӧлек кӱлеш? Сельсовет исполком ден совхоз дирекций йӧным адак муыт. Финиш деч вара моло участникат ӧрдыжеш огеш код, кажныже пелен могай-гынат шарнымаш пӧлекым наҥгая. Тунамак чылаштым столовыйыш ӱжыт, художественный самодеятельность коллективын изирак концерт программыж дене куандарат. Пеледыш пайрем, моло мероприятий годым канышым моштен организоватлаш тыршат.

— Тиде кечылаште Кировский областьысе Советский районыш, Кичма селаш, концерт дене каена, — каласыш В. Г. Парсаев. — Икте-весе деке шукертсек коштына. Ом моктане, но каласыде ом керт: туштыжо культура илыш пешыжак ок волгалт, сандене мемнан деке шуэн огыл толыт. А молан полшаш огыл?

Чынак, сценылан кумылан-влак селаште, лишыл яллаште эреак лектын шогат. Культура пашаеҥ-влаклан ласкан илаш эрыкымак огыт пу. Кажне кастене — репетиций. Жап уло гын, южыжо кечывалымак номерым чаткан ямдылаш толын кая. Хоровой коллективыш гына кумло наре еҥ возалтын. Вольык ончышо Сергей Николаевич Сидоркин, торговый предприятийын товароведше Аркадий Афанасьевич Куракин, интернат-школын старший воспитательницыже Галина Григорьевна Тымбаева, ӱдыржӧ — йоча садым вуйлатыше Ольга Ивановна, Шернур музыкальный школ филиалын преподавательже Зинаида Васильевна Мошкина, вате-марий Валентина Ефимовна ден Петр Петрович Купсольцевмыт да молат — самодеятельный артист-влак ешыште тӱрлӧ ийготан да профессий еҥ-влакым ужат. Концерт кок отделенийан гын, кажныштыже хор ныл-вич мурым йоҥгалтара. Программыш марий, руш, совет композитор-влакын произведенийыштым пуртат. Икманаш, художественный руководитель Маргарита Николаевна Сидоркинан вуйлатымыж почеш хоровой искусство селаште ий еда пеледалт толеш. Тидын нерген районный да республиканский смотрлаште сеҥен налме Диплом, Почетный грамота-влак ойлат.

Культура пӧрт пеленсе пӧръеҥ да ӱдырамаш вокальный ансамбль-влакын чапышт кудлымшо-шымлымшо ийлаштак кумдан шарлен. Тиде традиций ӱмбакыже шуйна. Нунын участникышт ямдым вучен шинчаш йӧратыше огытыл, программыш могай мурым пуртышаш нерген ойым шкештак пуат. Вара эн келшышым, шӱмлан лишылжым ойырен налыт. «Кычалтылме» тыгай койыш кеч-кунамат пайдам конда. Пайдаже зал гыч совым рӱж кырыме йӱк гыч шижалтеш. Пошкудо озанлык ден районлаште лийме годымат калык тысе мастар-влаклан тау мутым шӱм-чонжо гыч луктын пӧлекла.

Мутат уке, сельсовет кундемысе яллаште илыше-влакат мондалтын огытыл. Марий фольклор ансамбльым, драмкружокым уэш погын шуктымеке, палыме йолташыштын выступленийыштым нуно эшеат чӱчкыдын ужаш тӱҥалыт. А библиотекын передвижкыже-влак дене кажне ялыште манме гаяк пайдаланат. Лудшо-влакын кумылыштым общественник-влак Эрик Арсентьевич Конаков, Тамара Прокопьевна Помыткина да молат эре шукташ ямде улыт. Рӱдӧ библиотечный системысе филиалын пашаеҥже-влак Нина Андреевна Сидоркина ден Галина Андреевна Опалева нунылан кеч-кунам ӱшанлын эҥертат. Отделенийлаште тематический литература обзорым эртарен колташ кӱлеш гын, тӱрлӧ отрасльысе специалист-влак толыт. Мутлан, тӱҥ агроном Нина Леонидовна Лебедева «ом ярсе, паша шӱй даҥгыт» манме але вес амалым ниҥгунам огеш кычал.

Конешне, сельсовет председательын вуйлатыме культурно-спортивный комплекс пашаштыже чыла йӧным кучылтеш манын ойлаш але эр. Но активист-влак яра шинчымашышт уке, таза илыш-йӱлам шыҥдарышаш верч шукынжо чытамсыр кумылан кодыт.

Г. А. Опалева обязательствым ончылгоч шуктышо пашаеҥ-влак лӱмеш «молнийым» ямдыла ыле. Шӧрым эн шуко лӱштышӧ-влак икмыняр ферма, тыгак комплекс гыч улыт. Нунын деке порын саламлыме мутым жапыштыже намиен шуктет — эрласе пашалан эшеат кумылаҥше лият. Культура пӧрт директор В. Г. Парсаев агитпропцентр дене кылдалтше йодышым рашемдаш сельисполкомыш ошкыльо. Лудшо-влак книгам вашталташ толын каят. Тыглай паша кече. Но тудо тӱжвач ончымаште гына тыглай. Казанскийыштат илыш дене тӧр ошкылаш тыршат — келгынрак шымлымеке, теве могай шонымаш дене волгалт каят.

В. БОГДАНОВ.

ШКЕ ДЕЧ КУГУНРАК ЙОДМАН

Учебный пособийым лончылена

ОНЧЫЛНЕМ шукерте огыл лекше «Кызытсе марий йылме. Простой предложений синтаксис» книга. Тудым Марий педагогический институтын доцентше, филологический наука кандидат В. Т. Тимофеева возен. Книгам лукташ Марий АССР калык образований министерство темлен.

Чумыр синтаксис наукышто йылмын тӱрлӧ единицыжым тунемше кум тӱрлӧ синтаксисым ойырат: мут сочетаний синтаксис, предложений (простой да сложный) синтаксис да тичмаш текст синтаксис. Рецензироватлыме книгаште, тудо «Простой предложений синтаксис» маналтеш гынат, мут сочетаний синтаксисат шымлалтын.

Пособийыште мут сочетаний да простой предложений дене кылдалтше чыла йодышым, манаш лиеш, ончаш тыршыме. Ятыр йодышым такшым удан огыл почын пуымо, пример-шамычат содержательный улыт, нуным шке шонен лукмо огыл — сылнымутан литература гыч налме.

Автор книгажлан «Туныктышылан полыш» изи вуймутым пуэн. Мыят тиде пособийым лончылен возымо пашам маровед-влаклан полыш манын кертам: книгаште пуымо икмыняр йодышым чын огыл умылтарымаш деч нуным (тыгак, конешне, авторым) корангдынем.

Чумыр налмаште мут сочетанийым удан огыл почын пуымо. Но тудын определенийыштыже «икте-весышт дене» мут кылдыш пешыжак ок келше, молан манаш гын, подчинительный кылан мут кылдышым веле, кузе авторат шона, кызытсе наукышто мут сочетанийлан шотлат, вес семын каласаш гын, мут сочетаний грамматика шотышто ик направлениян кыл.

Сложный мут сочетаний «кум але утларак знаменательный ойлымаш ужаш дене каласалтеш» манын веле возымо, тиддеч моло ойым пуымо огыл. Тыгай мут сочетаний, наукылан але школышто туныктымо пашалан тудо пешак кӱлеш гын (мемнан элысе южо йылмызе-влак тудым посна тӱшкаш огыт ойыро), сайынрак рашемдалтшаш, негызлалтшаш ыле.

Мут сочетаний-влакым ойырен ончыктымаш ятыр вере ӧрмашым луктеш. Мутлан: **чодыра деч ӧрдыжтӧ, доска ончылно, тый дечет ончылно, мемнан деч мӱндырнӧ** (5 с.). Ончетше гын, нине мут кылдыш мут сочетанийлан огыт шотлалт. Лудшо еҥ тогдая, шонем: **деч ӧрдыжтӧ, дечет ончылно, деч мӱндырнӧ** составной почеш мут-влак улыт (ме кызыт руш йылмыште в стороне от.., вдали от... эквивалент-влакым составной отыменный але наречный предлог-шамычлан шотлена), **ончылно** — простой наречный почеш мут. **Чодыра деч ӧрдыжтӧ верланен; институт ончылно шогаш** тыгай мут кылдыш веле мут сочетаний лиеш. **Изамлан книгам пуаш; у мурым муралтен** (5 с.) мут кылдыш-шамычым тыге пуаш кӱлеш ыле: **изамлан пуаш** да **книгам пуаш, мурым мураш** да **у мурым. Толын шуын**

кусственно ыштыме. **Кечын** наречий (5 с.) лач **ик** мут дене пырля **чевер** мут дене сочетатлалт кертеш: **ик чевер кечын. Ала-кунам ожно, кеҥежым кастене** (5 с.) мут мужырлаште тӱҥ ден рашемдыше мут-влакым ончыкташ огешат лий. Туге гын, нуно, тыгак **ик чевер кечын** синтаксически шелалтдыме, тичмаш мут кылдыш улыт, шонем.

Кече лекмеке, паша пытымешке, визит эртымеке (5 с.) да моло ойыртемалтше марий мут сочетанийлаште мый гын тӱҥ мутшо деепричастий (але лӱм мут деепричастийым рашемда) ом ман ыле: **-меке** да **-мешке** мучашан нине мут действийым ончыктат, тудым именительный падежыште шогышо лӱм мут ышта, таҥастаре: **кече лекте.** Тыштак ешарен каласаш путырак йӧнан: нине мут сочетанийын ужашыже-влак коклаcе синтаксический отношенийым субъектныйлан шотлем (В. Т. Тимофееван тидын нерген ик мутат уке, тудо лач атрибутивный, объектный да обстоятельственный отношенийым луктеш). Вес семын каласаш гын, нине мут сочетанийын грамматический значенийышт — предмет да тудын ыштыме действий. Тыге ойлымем дене мый Л. П. Васикован шонымашкыже миен ом шу. **Йӱр чарнымеке, кӱтӱ лекте** але **Кӱтӱ, йӱр чарнымеке, лекте** (пытартыш конструкцийыште препинаний знак Л. П. Васикован гай) предложенийлаште кок подлежащийым да кок сказуемыйым лукмо деч мый моткоч тораште улам. Л. П. Васикова нине предложенийым кок ужашан союздымо сложныйлан шотла — мый ойыралт шогышо умыландарыше членан простой предложенийлан шотлем (субъектный деепричастный оборотым блок семын веле ончыман, шонем).

Шуко лудшо, ятыр илыме (5 с.) мут сочетанийлаште причастийым чот мут-влак огыл — наречий-шамыч рашемден шогат. Моланжым школысо маровед-влак да молат шкеак тогдаят, шонем. **Пирыла урмыжшо** шотыштат — конешне, илыш, марий йылме наука мемнам эртен ынже кай манын — у семын каласаш лиеш ыле. **Серышым возымо годым, пайрем йӱк дене** (5—6 с.) да моло мут тӱшкаште мут со-

влак мут сочетанийым огыт ыште (авторат тыгай шонымашан — ончо книгасе 87 с., — но возымыж годым шкенжым огеш шеклане).

Примыканийым умылтараш пуымо **«Утарашлан чаманен огыл»** примерым (8 с.) келшыше манаш ок лий: **-лан** падеж мучаш нерген посна — исключений семын — ойлаш утларак келша докан.

«Согласований — тиде тугай мут сочетаний, кунам тӱҥ мутшат, рашемдыше мутшат икгай грамматический форман улыт» (8 с.) предложенийым тыгерак, очыни, лудман: согласований — тугай кыл, кунам рашемдыше мутын формыжо тӱҥ мутын формыжлан келыштаралтеш, тудын дене согласоватлалтеш (сандене согласований манме лиеш). «Притяжений йӧн дене чоҥалтше мут сочетаний предметын принадлежностьшым почын пуа» манмым тыгерак савыралман ыле: притяжений йӧн дене чоҥалтше мут сочетанийын грамматический значенийже — предмет да тудын признакше (але конкретнырак: предмет да тудын кӧн-мон улмыжым ончыктышо признакше). Ойым тыге савыралмына мут сочетанийым ыштыше кок лӱм мутынат грамматический значенийыштым рашемден пуа. «Предметын принадлежностьшым, признакшым» манме дене ик лӱм мутын веле значенийже ончыкталтеш.

Статьямым мучашлыме деч ончыч эше ик йодышым — сказуемыйым — «Кок составан предложенийын чоҥалтмыже» ужашыште почын пуымым лончылена, тыгодым э-эн тӱҥ йодыш-влак нерген веле каласкалымым шергална. Тиде ужашыште шуко чын, пайдале информаций уло. Но чылажымак, чаманен каласаш логалеш, сайын, чын ыштыме манаш огеш лий. 21-ше страницыште автор кум тӱрлӧ сказуемый — простой, составной да сложный — улмо нерген ойла, варажым, тиде структурный классификацийын семантический негызым ешарен, кок тӱрлӧ составной сказуемыйым — глагольныйым да лӱманым — пуа. Тиде, конешне, сайын, чын ыштылтын. Но мо тугай перечисленийыш логалше сложный сказуемый, тудо могай ужаш-влак гыч шога, нуно кажныжт могай функциян

ын куд жап формыжым посна радамлен, тӱен пуаш морфологий нерген книга огыл.

Лӱман составной сказуемыйын кылдыше ужашыжым — связкым — полшышо глагол деч ойыраш учитель-влакым туныктыман (26, 29 да моло страница).

Вӱдлан коштын, марлан каен, чыныш лекте, ушым нале, каҥашым пуыш, мутым пуа, йӱкым пуыш (30 с.), **лугыч лиеш** — 32 с. (нуным авторын пуымо предложенийла гыч ойырен луктынам) мут кылдышым лӱман составной сказуемыйлан шотлымо мыйым гына огыл, очыни, чот ӧрыктара, молан манаш гын, лӱман составной сказуемыйын значенийжым йӧршын шотыш налме огыл: нине мут кылдышан предложенийлаште предмет-шамычын ончыч але кызыт ыштыме действийышт нерген (признакышт — кӧ, мо, могай улмышт — нерген огыл) ойлалтеш. **Вӱдлан** мут — цельым умыландарыше член, **коштын** — простой глагольный сказуемый. Молышт ойыраш лийдыме, кӱэмалтше але кӱэмалташ тӱҥалше (фразеологический але фразеологическийыш савырнаш тӱҥалше) мут кылдыш дене каласалтше простой глагольный сказуемый-шамыч улыт. Нине мут кылдыш гыч южыштым эсогыл ик мутан эквивалентный глагол вашталтен кертеш. Тидыжат простой глагольный сказуемый нерген ойлаш амалым пуа. (Марий синтаксисым шымлышыла, йылме нерген общий наукыш огына ончал гын, у, полдалге синтаксис шанчымат ыштен кертына). Мыскара йӧре ешарыде ом кодо: тыштак **Кунам мылакна... марлан каяш лиеш гын?** (30 с.) ик составан моткоч ойган ой кок составан предложений-влак лоҥгаш шиждымын-вучыдымын верештын.

Книгаште **С. Г. Чавайн — писатель** да **Писатель — С. Г. Чавайн** предложений-влакым пуымо. Каласыме: икымше предложенийыште сказуемый — **писатель,** кокымшышто — **С. Г. Чавайн.** Тыштак умылтарен пуымо пуйто чылажат мут радам деч зависитла. Тиде оҥай йодышым кугу опытан педагоглан да наука пашаеҥлан келгынрак да чын рашемден пуаш тӧчыман ыле. «Лӱм мут+лӱм мут» струк-

пуртен шындыме дене аргументироватлен кертына: **Писатель — тиде С. Г. Чавайн.** Чылажымат, уэш ойлем, предложенийым актуальностьым шотыш налын шелмаш (рушлаже: актуальное членение предложения), лончылымаш рашемда — мут радам огыл. Текст гыч ойырен налме посна предложенийын але авторын шке чоҥымо предложенийже-влакын коммуникативный заданийыштым ме рашемден огына сеҥе. Сандене текстыште веле главный член-шамычым чын палемдаш лиеш. Тидым туныктышо-влаклан чыла могырым келгын умылтарен пуаш кӱлеш ыле.

Ынде кӱчыкын. **Ятыррак улына, шагал лийын** (32 с.) составной сказуемый-влакын ужашлашт наречий дене огыл, а неопределенно-количественный чот мут дене каласалтыныт. **Пасужо моткоч кумда; Панкрат пеш чоя; Куваже путырак пешкыде улмаш** (31 с.) да моло предложенийлаште сказуемый превосходный степень форман пале мут дене каласалтын манмым мый чынлан шотлен ом керт: **моткоч, пеш, путырак** наречий-влак таҥгастарымашым ончыкташ огыт кучылталт, нуно степеньым умыландарыше посна член-шамыч улыт, сказуемый-влак — **кумда, чоя, пешкыде** (конешне, нулевой але **улмаш** связка дене пырля). **Сакар пиалан** да **Метрий ушан улмаш** (31 с.) предложенийласе сказуемый-влакын лӱман ужашлаштышт относительный пале мут огыл — качественный. Ик вере **Книга — йочан йӧратыме йолташыже** (29 с.) предложенийыште сказуемый — **йолташыже,** вес вере **Семык — Эреҥгер ялын эн кугу пайремже** (33 с.) предложенийыште сказуемый — тире почеш шогышо чыла мут, да молат. **Избай тос, мый пуымо оксам йодаш толынам ыле** предложенийыште (24 с.) глагол-сказуемый икымше предпрошедший жапыште шогышо гай коеш — чынже дене тыгай жапыште шогышо огыл. **Кож вует выж-выж-выж, шопке вует быр-быр-быр, изи чонет пырт-пырт-пырт, шинча йырет йыр-йыр-йыр** (33 с.) предложенийыште **выж-выж-выж** да моло сказуемый-влакым лӱман составной манын аклыме. Тудым действийым оҥарен ончыктышо, глагол значениян оҥартыш мут дене каласалтше простой глагольный сказуемый манаш утларак келша, шонем, таҥастаре: **кож вует выжгыкта. Маринан могыржылан шыр-р чучо** (33 с.) предложенийыште айдемын — Маринан — состоянийже нерген ойлалтеш — признак нерген огыл. Адакшым **чучо** мут связка значениян огыл. Тиде предложенийысе сказуемый глагольный — именной огыл, адакшым предложений кок составан огыл — ик составан.

Педагогический да научный пашам иктешлыше шымлымаш гыч улыжат 16 страницым гына (книгаште чылаже 117 с.) лончылен пуышна. Тышечынат моткоч раш коеш: рецензироватлыме учебный пособийын научный уровеньже пеш кӱкшыжак огыл. Опке мутым рецензент З. К. Ивановала-

…на веле огыл районын чемпионжо лӱмым нумалын. Ятыр ий капитанже сельсовет председатель шкеже лийын. Илья Васильевич тыгак тале ечызе да футболист семын ойыртемалтын. Кызытат ветеран-влак коклаште шукылан вуйым ок пу.

Такше физкультурно-массовый пашам виянгдымаште кыдалаш школлан эҥертат. Тидыжым умылаш неле огыл, вет тунем пытарымеке, ятырынже озанлыкеш кодыт, стипендиат семын келшыше специальностьым налмеке, мӧнгӧ пӧртылыт. Сандене тыгай кылым саламлаш да утыр пеҥгыдемдаш кӱлеш. Совхоз дирекцият кертме семын полша.

— Молан «кертме семын»?—ойла культура пӧрт директор В. Г. Парсаев. — Теве биллиард дене модмо ӧлемым почаш ой лектын ыле. Тудлан верым келыштараш кӱлын. Цементлан чӱдӧ гынат, шӱдӧ килограммым уто мут деч посна пуышт. Тау озанлык вуйлатыше Альберт Шайдуллович Хабибуллинлан. Профкомат мемнам умыла. Самодеятельный артист-влаклан вургем кӱлеш лият. «ынде тыланда оксам шӱшкаш ко-

…рым чаткан ямдылаш толын кая. Хоровой коллективыш гына кумло наре еҥ возалтын. Вольык ончышо Сергей Николаевич Сидоркин, торговый предприятийын товароведше Аркадий Афанасьевич Куракин, интернат-школын старший воспитательницыже Галина Григорьевна Тымбаева, ӱдыржӧ — йоча садым вуйлатыше Ольга Ивановна, Шернур музыкальный школ филиалын преподавательже Зинаида Васильевна Мошкина, ватемарий Валентина Ефимовна ден Петр Петрович Купсольцевмыт да молат—самодеятельный артист-влак ешыште тӱрлӧ ийготан да профессиян еҥ-влакым ушат. Концерт кок отделенийан гын, кажныштыже хор ныл-вич мурым йоҥгалтара. Программыш марий, руш, совет композитор-влакын произведенийыштым пуртат. Икманаш, художественный руководитель Маргарита Николаевна Сидоркинан вуйлатымыж почеш хоровой искусство селаште ий еда пеледалт толеш. Тидын нерген районный да республиканский смотрлаште сеҥен налме Диплом, Почетный грамота-влак ойлат.

…Леонидовна Лебедева «Ом ярсе, паша шӱй дангыт» манме але вес амалым нигунам огеш кычал.

Конешне, сельсовет председательын вуйлатыме культурно-спортивный комплекс пашаштыже чыла йӧным кучылтеш манын ойлаш але эр. Но активист-влак яра шинчымашышт уке, таза илыш-йӱлам шыҥдарыкаш верч шукынжо чытамсыр кумылан кодыт.

Г. А. Опалева обязательствым ончылгоч шуктышо пашаеҥ-влак лӱмеш «молнийым» ямдыла ыле. Шӧрым эн шуко лӱштышӧ-влак икмыняр ферма, тыгак комплекс гыч улыт. Нуным деке порын саламлыме мутым жапыштыже намиен шуктет—эрласе пашалан эшеат кумыланге лият. Культура пӧрт директор В. Г. Парсаев агитпропцентр дене кылдалтше йодышым рашемдаш сельисполкомыш ошкыльо. Лудшо-влак книгам вашталташ толын каят. Тыглай паша кече. Но тудо тӱжвач ончымаште гына тыглай. Казанскийыштат илыш дене тӧр ошкылаш тыршат—келгынрак шымлымеке, теве могай шонымаш дене волгалт кает.

В. БОГДАНОВ.

…четаний, наукылан але школышто туныктымо пашалан тудо пешак кӱлеш гын (мемнан элысе южо йылмызе-влак тудым посна тӱшкаш огыт ойыро), сайынрак рашемдалтшаш, негызлалтшаш ыле.

Мут сочетаний-влакым ойырен ончыктымаш ятыр вере ӧрмашым луктеш. Мутлан: **чодыра деч ӧрдыжтӧ, доска ончылно, тый дечет ончылно, мемнан деч мӱндырнӧ** (5 с.). Ончетше гын, нине мут кылдыш мут сочетанийлан огыт шотлалт. Лудшо еҥ тогдая, шонем: **деч ӧрдыжтӧ, дечет ончылно, деч мӱндырнӧ** составной почеш мут-влак улыт (ме кызыт руш йылмыште **в стороне от..., вдали от...** эквивалент-влакым составной отыменный але наречный предлог-шамычлан шотлена). **ончылно** — простой наречный почеш мут. **Чодыра деч ӧрдыжтӧ верланен; институт ончылно шогаш** тай мут кылдыш веле мут сочетаний лиеш. **Изамлан книгам пуаш; у мурым муралтен** (5 с.) мут кылдыш-шамычым тыге пуаш кӱлеш ыле: **изамлан пуаш** да **книгам пуаш, мурым мураш** да **у мурым. Толын шуын** (тудо мут сочетаний огыл) да **мемнан деке толын шуын** (3 с.) мут-влакымат йыгыре верландарен пуыман огыл.

Возаш тӱҥалам, каяш перна, тыршаш кӱлеш, возаш тӱҥалмешке, лудаш тӱҥалмеке, толын шуын да молымат (3, 5, 8 с.) кызытсе наукышто синтаксис шотышто шелалтдыме, ойыралтдыме тичмаш мут кылдышлан шотлат: кокымшо мут предложений член лияш ситыше значенияан огыл, тудо предложений членын структурный компонентше рольым веле шуктен шога, икымше мут гына предложений членын тӱҥ значенийжым шке ӱмбакыже налеш (авторын шке шонымашыже лийын кертеш, конешне, но учебный пособийыште тудым пуымо ок кӱл, шонем).

Ик вере мут сочетаний— **элын куатшым нӧлта**, вес вере — **тунемшын сӱретше** (3 с.), тыгодым автор мут сочетанийлан общий характеристикым веле пуа, простой мут сочетанийым сложный деч ок ойыро. **Сай эрдене** (5 с.) наречиян мут сочетанийым мыняр-гынат ис-

…ышт—предмет да тудын ыштыме действий. Тыге ойлымем дене мый Л. П. Васикован шонымашкыже мием ом шу. **Йӱр чарнымеке, кӱтӱ лекте** але **Кӱтӱ, йӱр чарнымеке, лекте** (пытартыш конструкцийыште препинаний знак Л. П. Васикован гай) предложенийлаште кок подлежащийым да кок сказуемыйым лукмо деч мый моткоч тораште улам. Л. П. Васикова нине предложенийым кок ужашан союздымо сложныйлан шотла—мый ойыралт шогышо умыландарыше членан простой предложенийлан шотлем (субъектный деепричастный оборотым блок семын веле ончыман, шонем).

Шуко лудшо, ятыр илыме (5 с.) мут сочетанийлаште причастийым чот мут-влак огыл—наречий-шамыч рашемден шогат. Моланжым школысо маровед-влак да молат шкеак тогдаят, шонем. **Пирыла урмыжшо** шотыштат—конешне, илыш, марий йылме наука мемнам эртен ынже кай манын — у семын каласаш лиеш ыле. **Серышым возымо годым, пайрем йӱк дене** (5—6 с.) да моло мут тӱшкаште мут сочетанийын конструктивный ужаш-влакышт тӱҥалтыш кок мут веле, почеш мут нине мут сочетанийын ужаш-влакыштым кылдаш нимынярат ок полшо. Сандене мут сочетаний-влакым технически чын возыман ыле: **серышым возымо (годым), пайрем йӱк (дене)** да молат.

«Подчинительный типан мут сочетаний-влак шке коклаштышт управлений, примыканий, притяжений да согласований йӧн дене кылдалтыт» (6 с.) предложенийым путырак чот тӧрлатыман, эрыктыман, молан манаш гын, 1) мут сочетаний-влак огыл кылдалтыт, рашемдыше мут тӱҥ мут дене кылдалтеш, 2) мут сочетаний подчинительный кыл дене веле ушалтше лиеш (авторат, кузе кӱшнӧ ойлышна, тыгак шона), сандене «подчинительный типан» мут мужыр возымаште йӧршеш уто. 3) согласований манме йӧн марий йылмыште мут сочетаний уровеньлан огыл — предложений уровеньлан гына келшыше: **Знамям, йошкаргым, нална.** Знамям да йошкаргым мут-

…ше). Ойым тыге савыралмына мут сочетанийым ыштыше кок лӱм мутынат грамматический значенийыштым рашемден пуа. «Предметын принадлежностьшым, признакшым» манме дене ик лӱм мутын веле значенийже ончыкталтеш.

Статьямым мучашлыме деч ончыч эше ик йодышым—сказуемыйым — «Кок составан предложенийын чоҥалтмыже» ужашыште почын пуымым лончылена, тыгодым э-эн тӱҥ йодыш-влак нерген веле каласкалымым шергалына. Тиде ужашыште шуко чын, пайдале информаций уло. Но чылажымак, чаманен каласаш логалеш, сайын, чын ыштыме манаш огеш лий. 21-ше страницыште автор кум тӱрлӧ сказуемый — простой, составной да сложный—улмо нерген ойла, варажым, тиде структурный классификацийыш семантический негызым ешарен, кок тӱрлӧ составной сказуемыйым — глагольныйым да лӱманым—пуа. Тиде, конешне, сайын, чын ышталтын. Но мо тугай перечисленийыш логалше сложный сказуемый, тудо могай ужаш-влак гыч шога, нуно кажнышт могай функцияан улыт, мом чумыр сложный сказуемый ончыкта—чыла тидым рашемден пуымо огыл. «Кок составан предложенийын чоҥалтмыжым ончыктышо схемыштат» тыгай сказуемыйлан вер логалын огыл. Глагольный сложный да лӱман сложный сказуемый-влак нерген, нуно школ программыште да учебникыште уке улыт гынат, туныктышо-шамычлан пешак умылтарен пуыман ыле.

Кызытсе — шушаш жап формышто шогышо глагол-сказуемыйын кутырымо жапыште лийше, туддеч вара лийшаш, туддеч ончыч лийше действийым, тыгак илышыште эре лийын шогышо действийым ончыктымыж нерген возымашын (21—22 с.) кӱлешыже уке. Тиде морфологический йодыш, синтаксический огыл, адакшым простой сказуемыйын жапым ончыктымыжым наречий але чумыр конситуаций гына рашемда, глагол-сказуемыйын кызытсе жап формыжо огыл. Изъявительный наклонений формышто шогышо глагол-сказуемый-

…ше (фразеологический але фразеологическийыш савырнаш тӱҥалше) мут кылдыш дене каласалтше простой глагольный сказуемый-шамыч улыт. Нине мут кылдыш гыч южыштым эсогыл ик мутан эквивалентный глагол вашталтен кертеш. Тидыжат простой глагольный сказуемый нерген ойлаш амалым пуа. (Марий синтаксисым шымлышыла, йылме нерген общий наукыш огына ончал гын, у, полдалге синтаксис шанчымат ыштен кертына). Мыскара йӧре ешарыде ом кодо: тыштак **Кунам мыланна... марлан каяш лиеш гын?** (30 с.) ик составан моткоч ойган ой кок составан предложений-влак лоҥгаш шиждымын-вучыдымын верештын.

Книгаште **С. Г. Чавайн—писатель** да **Писатель — С. Г. Чавайн** предложений-влакым пуымо. Каласыме: икымше предложенийыште сказуемый—**писатель**, кокымшыжто—**С. Г. Чавайн**. Тыштак умылтарен пуымо пуйто чылажат мут радам деч зависитла. Тиде оҥай йодышым кугу опытан педагоглан да наука пашаеҥлан келгынрак да чын рашемден пуаш тӧчыман ыле. «Лӱм мут+лӱм мут» структурный схеман предложенийыште член-влакым чын рашемдаш мут радам огыл —контекст, конситуаций гына полшен кертеш, контекст деч посна, научнырак каласаш гын, актуальный члененийым шотыш налде, чын лончылаш шонымынат огыл. Нине предложенийым С. Г. Чавайн кӧ тугай? (але кӧ тугай С. Г. Чавайн?) йодышлан вашмутым пуышылан шотлена гын, писатель сказуемый лиеш (вес семын каласаш гын, рема, у информаций лиеш), **С. Г. Чавайн**, конешне, подлежащий (тема, ончычак палыме информаций). Тыге лончылымынам **шотлалтеш** связкым кучылтынат негызлаш лиеш: **С. Г. Чавайн писательлан шотлалтеш (Писательлан шотлалтеш С. Г. Чавайн)**. Нине предложенийым **Кӧ писатель?** (але **Писатель кӧ?**) йодышлан вашмутым пуышылан шотлена гын, **С. Г. Чавайн** сказуемый (рема) лиеш, **писатель**—подлежащий (тема). Тыге лончылымынам **тиде** местоименный частица-связкым кокымшо предложенийыш

…икымше предпрошедший жапыште шогышо гай коеш —чынже дене тыгай жапыште шогышо огыл. **Кож вует выж-выж-выж, шопке вует быр-быр-быр, изи чоҥет пырт-пырт-пырт, шинча йырет йыр-йыр-йыр** (33 с.) предложенийыште **выж-выж-выж** да моло сказуемый-влакым лӱман составной манын аклыме. Тудым действийым ойгарен ончыктышо, глагол значенияан оҥартыш мут дене каласалтше простой глагольный сказуемый манаш утларак келша, шонем, таҥгастаре: **кож вует выжгыкта. Марииан могыржылан шыр-р чучо** (33 с.) предложенийыште айдемын —Марииан — состояниеже нерген ойлалтеш—признак нерген огыл. Адакшым **чучо** мут связка значенияан огыл. Тиде предложенийысе сказуемый глагольный—именной огыл, адакшым предложений кок составан огыл—ик составан.

Педагогический да научный пашам иктешлыше шымлымаш гыч улыжат 16 страницым гына (книгаште чылаже 117 с.) лончылен пуышна. Тышечынат моткоч раш коеш: рецензироватлыме учебный пособийын научный уровеньже пеш кӱкшыжак огыл. Ӧпке мутым рецензент З. К. Ивановаланат каласыде коден ом керт. Филологический наука кандидат, доцент, марий простой предложенийым шымлыше, тудо печатлаш темлен подписатлыме дене пырля рукопись гыч икмыняр экшыкым вийже шутымо семын коранген кертеш ыле.

Марий нацийын, шочмо калыкнан йылмыже утыр виянже, обществыште тудын позицийже, верже пеҥгыдемже, марий йылмым кучылтмаш кумдарак лийже манын, тудын стройжым шымлыме пашам сайынрак—келгынрак да чыла могырым шоналтен — ышташ улына. Школ ден вузлаште марий йылмым туныктымо пашамат у кӱкшытыш нӧлталман. Шке дечна ончычсо семынак эше шагал йодына, шонем. У пагыт, у перестройка саман шке дечна кугунрак йодаш кӱшта.

Г. ЛАВРЕНТЬЕВ,
йылмызе.
(Туныктышо-влакым усовершенствоватлыше институт).

МОСКВАШТЕ Калык медицина центрым почмо. Тудын спонсоржылан Мособлисполкомын здравоохранений шотышто тӱҥ управленийже. «Гармония» культурно-оздоровительный центр, «Хорос» советско-шведский предприятий да Мособлжилсоцбанк шотлалтыт.

Тыге калык медицинын мастарже-влак шолып огыл, а еҥ-влакын шинча ончылныштак пашам ышташ йӧным налыныт.

У центр оласе ик больницыште верланен. Тыште моткоч шыгыр, а эмлалташ шонышо еҥ путырак шуко. Тӱрлӧ вер гыч серыш чарныде толын шога, еҥ-влак нуным черетыш шогалташ йодыт. Каласаш кӱлеш, традиционный огыл йӧн дене калыкым эмлаш шонышо-влакат шукын улыт.

Калык медицина центрын адресше тыгай: 115470, Москва, а/я 672, калык медицина фонд.

СНИМКЫШТЕ: калык эмлызе Ван-Сю-Гон ассистентше Юрий Пак китай калык медицинын йӧнжӧ дене эмлыме курсым эртара.

ТАСС-ын фотожо.

АЙЫК ЭМЫМ КУШТО МУАШ?

ИЗИ кабинетыште кумытын шинчена.

— Поро еҥ-шамыч мыйым тендан дек колтеныт, полышым йодаш толынам,—кокла ийготан ӱдырамаш шортын ойла.—Еш пиалем верч огыл ынде, икшывем ончен шортам. Еҥ семын ласкан илымем ом шарне, йӱшӧ, вуянче марием чонем витарен шуктен. Ончыгече палыдыме еҥ-влаклан кум кленча аракалан кугу сӧснам пыштен колтен.

— Мый тендам умылем,—Серафима Гавриловна Васильева, айык йӱла верч кучедалме обществысе Советский районный организацийын ответственный секретарьже, толшо еҥым лыпландараш тӱҥале.—Полшен сеҥена шонем. Ынде колыштса, мом тыланда ышташ кӱлеш...

С. Г. Васильева ӱдырамашын марийжым кочо чер деч кузе утараш радамлен ойлыш.

Айык йӱла верч движений нерген ятыр койдарчык мутым колаш лиеш.

Обществыштымат шалаташ кӱлеш, маныт. Калык коклаште улшо тыгай кумыллан кӧра активист-влакын чолгалыкышт лушкен, шукышт тиде паша деч ойырленыт. Серафима Гавриловнат вес пашашке куснаш шонаш тӱҥалын ыле.

Кодшо шошо кыдалне Йошкар-Ола гыч поселкышко пӧртылмыж годым оҥай еҥым вашлийын. Тудо Озаҥ ола гыч врач-нарколог Г. З. Шакирзьянов деч эмлалтын толеш улмаш. Васильева палыдыме пӧръеҥ деч эмлыме методика шотышто корно мучко йодыштын. Тыге пошкудо олаште Довженкон соратникшын пашаж нерген пален налын.

Шуко кечат эртен огыл —ӱдырамаш Озаҥыш кудалын.

Галимзьян Закирович, специальность почеш психолог, Довженкон методикыжлан эҥертен, алкоголизмым эмлаш у йӧным кучылтын. Тудын клиникышкыже логалаш кугу черет лийын. Серафима Гавриловна врач деч шке районжо гыч 10—15 еҥым эмлаш налаш йодо. Шакирзьяновын вашмутшо ыш куандаре: «Пешак налам ыле, да шкеат ужыда, могай кугу черет, очыни, полшен ом керт». Марий ӱдырамашлан тӱрлӧ семын сӧрвалаш логале. Врач кӧныш.

Поселкышко пӧртылмекыже, ответственный секретарь айык йӱла верч у семын кучедалаш шонымыж нерген верысе радио да газет гоч каласкален. Шке шонымыж дене партий райкомын секретарьже Л. А. Алмаметова, райисполком председательын заместительже Т. А. Пуртова дек толын. Нуно кумылын полшаш кӧненыт.

Латкок еҥан икымше группым Серафима Гавриловна Озаҥышке нангаен. Автобусым «Вперед» колхозын председательже А. С. Федяев ойырен. Вара вес группым поген. Тыге район мучко 70 наре еҥ Озаҥыште «айык эмым» налын.

Ик-кок мутым Шакирзьяновын методикыж нерген каласаш кӱлеш. Эмлалташ шонышо айдеме клиникышке вочмо деч ончыч кок арня айык лийшаш. Озаҥыште врач шым кече психотерапевтический йӧн дене арака деч йӱкшыктара. Тыгай установкым эмлалташ толшын кумылжо почеш кеч-могай жаплан ышташ лиеш. Клиникышке каймыме деч ончыч кок арням айык вуя эртараш шуко еҥын вий ок сите, чытат, да корнышко тарванымe вашеш «сапыштым колтат».

Василий Я. дене тыге лийын. Лу кече чӱчалтыш аракам подылын огыл. Озаҥыш колташ ватыже ямдылаш тӱҥалын, пӧръеҥ йӱын. Кастене ватыже Серафима Гавриловна дек толын: «Ой, мом ышташ гын ынде». Эрлашынже Васильева шӧрлышӧ марий дене вашлийын. «Мыйым, аҥыра вуйым, проститлыза, Серафима Гавриловна, —манын Василий,—шкеат ом пале, кузе тыге чытышем рудалтын каен». Шке кумылын райбольницысе наркологический отделенийышке кок арнялан возын, тушеч Озаҥыш каен. Ик еҥым гына огыл ответственный секретарь тыге «аралалташ» пыштен. Врач-влакат полшен шогат.

Кочо чер ӱдырамаш-влакымат туржеш, а нунышт служебный кабинетышке кечывалым толаш вожылыт. Паша жапыште Васильева дек телефон дене йыҥгыртат, кастене мӧҥгышкыжӧ толаш йодыт. Серафима Гавриловна, пачерыштыже вашлийын, ятыр ӱдырамашым эмлалташ каяш кумылаҥден.

Озаҥ врач дене палыме лиймыж деч ончыч тале ӱдырамаш поселкышто Ленинградысе врач Шичкон системыж почеш эмлалташ группым поген ыле. Республикын рӱдӧ олаж гыч занятийым эртараш тиде йӧным пальше Роберт Басыров коштын. Тӱрлӧ амаллан кӧра группа шаланен. Туге гынат Серафима Гавриловна Шичкон методикыжлан тунемаш колташ еҥым кычалеш. Палемдена, республика гыч тиде йӧн дене палыме лияш специализированный центрышке кум еҥ каен.

...Васильеван кабинетышке ик еҥ почеш весе пура, телефон чарныде йыҥгырта. Марийжым эмлалташ колташ документым кидышкыже налмек, ӱдырамаш лектын кайыш гына, ЛТП начальник пурыш. ВДОБТ-ын районысо организацийже йӱмӧ чер деч эмлалтше-влакын реабилитационный клубыштым почаш шона, ЛТП вуйлатышат тиде сомылышко ушнаш кумылан. Кызыт клублан пӧлем да программа шотышто кутырен келшеныт.

Йошкар-Ола гыч ӱдырамаш йыҥгыртыш. Тудо Васильеван поро пашаж нерген колын шуктен да марийжым эмлаш полшышым йодеш. Серафима Гавриловна оласе пӧръеҥым черетышке шогалташ кӧныш.

ВДОБТ-ысо райорганизацийын ончычсо пашажымат республикыште кӱкшын акленыт, тыште семинарымат эртарыме.

В. ЯНАЛОВ,
«Марий коммунын» собкоржо.

ЧАПЛЕ ДУЭТЫН ИК МУРЫЗЫЖО

КУМЛО ВИЧ ИЙ УТЛА ОНЧЫЧ МАРИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АНСАМБЛЬЫШТЕ ДУЭТ ДЕНЕ СЫЛНЫН МУРЫШО КОК ӰДЫРАМАШ ЫЛЕ: ИКТЫЖЕ КЛАВДИЯ СМИРНОВА, ВЕСЫЖЕ ВЕРА БОГАТЫРЕВА. НУНО ЫНДЕ СУЛЕН НАЛМЕ КАНЫШЫШТЕ УЛЫТ. ТУГЕ ГЫНАТ ДУЭТЫН МУРЫМЫЖО КОКЛАН КЫЗЫТАТ МАРИЙ РАДИО ДЕНЕ ЙОҤГАЛТЕШ. САНДЕНЕ МУРЫЗО-ВЛАКЫН ЛӰМЫШТ ДЕН СЫЛНЕ ЙӰКЫШТ КАЛЫКЛАН ТАЧЕ МАРТЕАТ ПАЛЫМЕ ДА ЙӦРАТЫМЕ УЛЫТ.

ТАЧЕ МЕ ЛУДШО-ВЛАКЫМ ИК МУРЫЗЫЖО — ВЕРА ПЕТРОВНА БОГАТЫРЕВАН ИЛЫШ КОРНЫЖО ДА СУАПЛЕ ПАШАЖ ДЕНЕ ПАЛДАРЕНА.

ВЕРА БОГАТЫРЕВА Оршанка район, Кӧрдӧ ялысе кресаньык ешеш Октябрь революций деч кок ийлан варарак шочын. Кугунур школышто тунеммыж годымак мураш, кушташ уста улмыж дене моло деч ойыртемалтын. Школысо самодеятельностьым вуйлатыше П. И. Кудрявцев шуко гана Верам моктен ойлен. Изи ӱдыр музыкым сайын умылышо да сомылым тыршен ыштыше еҥ лийын.

— Тылат обязательно музыкальный училищыш тунемаш каяш кӱлеш, — ойлен Кудрявцев.

Санденак 1936 ийыште, шым классым пытарымеке, Вера Йошкар-Оласе музыкальный училищыш тунемаш пура. Ондакшым ямдылалтме группышто тунемын, вара хорово-дирижерский отделенийыште шинчымашым пога. Училищыште тунеммыж годымак А. Искандаровын вуйлатыме марий капеллыш мураш ӱжыныт. Капеллыш кошташ ӱдырлан чыла могырымат пайдале лийын. Адакшым мурымылан коклан оксамат пуэныт. Тидыже тунемше еҥын илышыштыже моткоч кугу эҥертыш. Стипендий изи да мӧҥгӧ гыч полшен кертше уке годым кидыш пурышо ик теҥгежат кӱлешан. Вера марий капелла деке уло чонжо дене шӱмаҥеш.

Капелла ончыч самодеятельный коллектив шотан лийын гын, 1939 ийыште Марий филармоний пеленсе мурышо да куштышо ансамбльын хорышкыжо савырна. Хорышто мурышо-влаклан тылзе еда пашадарым тӱлаш тӱҥалыт. Вера хорыш коштмыжлан кӧра профессиональный мурызыш савирнен.

Кугу Отечественный сар тӱҥалмеке, музыкальный училище гыч пӧръеҥ тунемше-влак войнаш каят. Кадр ситыдымылан кӧра училище жаплан петыралтеш. Тылеч вара Веран тӱҥ пашаже хорышто мурымаш гына лиеш. Хорат кугун шолдырген. Мурызо пӧръеҥ-влакым чылаштым сарыш налыныт. Туге гынат ансамбль ончычсо семынак пашам шуктен толын. Хорышто ӱдырамашвлак гына мурены, а куштышо-влак коклаште армийыш кайыше пӧръеҥвлак олмыш 16 ияш рвезе-влакым шогалтеныт.

Тунамсе илышым шарналтен, Вера Петровна каласкала:

— Полшаш манын, чӱчкыдын колхоз пашашке коштын пернен. Вот мо дене сар жапыште артист-влакын илышышт нелемын. Пареҥгым шындаш, кеҥежым шудым солаш, шурным тӱредаш, пареҥгым погаш кажне ийын коштынна. Тыгодымак план почеш концертым ямдылашат шуынна. Концерт дене коштмым ушештараш гын, ынде йомакысе гай веле чучеш. Ола гыч районысо рӱдӧ поселкыш машина дене намиен кодат. Умбакыже ял гыч ялыш йолын кошташ пернен. Музыкальный инструментым да концертыште чийышаш вургемым орваш оптен, имне дене наҥгаят. Йолын коштмым неле пашалан шотлен огынал, сар деч ончычат тыгак коштына ыле. Адак концертшымат кызытсе гай культура пӧртын чапле сценыштыже огыл, а тӱрлӧ вере ышташ пернен: пасушто, идымыште, уремыште, кушто калыклан ончаш йӧнан, тушто муренна, куштенна. Йӱдым каналташ унагудыжат лийын огыл. Мален лекташ ял мучко пачерым кычал коштмо. Кумытын-нылытын ик пӧртышкӧ пуренна, утларакше кӱварыште малалтын. Кочмо шотышто гын тыге ыле. Ансамбльыште кугурак семын Павел Тойдемар, оксам тӱлен, колхоз склад гыч ложашым налешат, оза ватылан киндым ышташ пуа. Вара киндым кажне еҥлан иктӧр пайленна. Муным, шӧрым, пареҥгым калык деч налденна. Шуженак коштын огынал.

Гастроль деч вара мӧҥгышкат йолын толаш логалын. Икана Торъял гыч Йошкар-Олашке шумеш кок кече топкышна. Сар деч вара гына концертлашке машина дене кошташ тӱҥална. Тунамат ондак автобус огыл ыле, а брезент дене петырыме фургон лийын.

Смирнова Клавдия дене коктын 1948 ийыште пырля мураш тӱҥална. Тудо концертлаште ончычат солист семын мура ыле. Илен толын, мемнан ансамбль, кок тӱшкалан шелалтын, гастроль дене кошташ тӱҥале. Лач тунамак ме Клава дене коктын мураш тӱҥална. Тыгай номерын кӱлешлыкше калык ончылно первый гана мурымаштак пале лие. Клава вичкыж йӱк дене мура, мыйже кӱжгӱрак йӱк дене кокымшо партийым йоҥгалтарем. Мемнан кок йӱк дене мурымым калык йӧратен колыштмым умылышна. Тучам репертуарым кугемдаш тӱҥална. Иктым мурен шер темешат, весым ямдылаш тӱҥалына. Тыге коктын 1963 ий марте пырля муренна. Умбакыже ангина чер деч вара йӱкем йомо, хорышто мурымо паша гыч кораҥгаш перныш.

Вера Петровна Марий государственный ансамбльын хорыштыжо 25 ий мурен. Икана мылам арня мучко нине мурызо-влак дене пырля лияш пиал логале. 1957 ий шошым Горький олашке художественный коллектив-влакын зональный смотрышкышт коштна. Тунам ансамбльын хоржо гыч кугурак ийготан еҥ-влакым кодыштат, нунын олмеш мемнам налыныт ыле. Репетицийыште да концертлаште Верамыт дене эртак пырля лийынна. Клаваже изирак капан, какширак шӱргывылышан, а Вераже кугурак капан, йыргешке чурйян, шемалге кудыр ӱпан. Горький олаште киноартист Борис Чирков дене пырля сниматлалтынна ыле. Саде фотографийыште Клава ден Верат улыт.

Чапым налше дуэтын муро семже-влакат чоным сымастарат, мурызыштын йӱкыштат ындар. Тыгай улыт «Эрвел марий такмак-влак», «Тӱп-тӱп тӱмыржӧ», «Мемнан тангна комсомол», «Кеч шинчат ден шыматал», «Вич Виталий», «Ял покшелне, клуб воктене», «Ой, ола, Йошкар-Ола» да молат. Тыгак нунын репертуарыште совет композитор-влакын мурышт ятыр уло.

Клава Смирнова ден Вера Богатырева дуэт дене 1948 ий гыч 1963 ий марте моткоч шуко мурым йоҥгалтареныт. Радион фондышкыжак 35 наре мурым возымо. Радиошко возалтде кодшыжге шотлаш гын, витле нарыш погына.

Вера Петровнан акаже Татьяна Петровналанат калыклан палыме лияш пӱралтын улмаш, тудо марий писатель Яков Майоров-Шкетанын ватыже лийын.

В. ГАЗЕТОВ.

ПАРНАСЫШ ТОШКАЛТЫШ

МОСКВА. Центральный телевиденийын музыкальный программым ямдылыше тӱҥ редакцийже Москвасе «Сокол» центр дене пырля 1989 ийыште кызытсе эстрадный мурым мурышо мастар-влаклан «Парнасыш тошкалтыш» тӱҥямбалсе телевизионный фестивальым эртарен.

Фестивальын цельже тыгай лийын: кызытсе эстрадный муро жанрым умбакыже вияҥдаш, тӱрлӧ элласе мурызо ден концертный организаций-влак коклаште творческий да деловой кылым ышташ да пеҥгыдемдаш, мемнан элыштат, вес эллаштат талантан еҥ-влакым пален налаш.

Фестивальын пашаштыже совет да вес элласе продюсер ден менеджер-влак, грамзапись фирма-влакын озашт да вуйлатышышт, концертный зал-влакын директорышт да филармоний-влакын вуйлатышышт, музыкальный центр-влакын пашаеҥышт, журналист-влак участвоватленыт. Пале, кеч-могай мурызын сай результатыш шуын кертмыже нине еҥ-влакын полшышышт дене пеш чак кылдалтын.

Финальный тур «Космос» гостиницын конгресс-залыштыже эрталтын. Тушто 12 мурызо шке усталыкшым терген. Нунын мастарлыкыштым тӱнямбалсе жюри аклен. Эн шуко баллым совет музыкант, мурызо да композитор Сергей Манукян поген. Тудлан тӱҥ призым пуымо.

СНИМКЫЛАШТЕ: фестивальын финальный турыштыжо таҥасыше-влак — «Санкт-Петербург» группын солистше В. Трушин (покшелне) ден «Агата Кристи» группын солистше В. Самойлов Центральный телевиденийын дикторжо Татьяна Веденеевалан интервьюм пуат; икымше премийым налше мурызо Андрей Мисин.

ТАСС-ын фотожо.

В. И. КУДРЯВЦЕВАМ ДА А. Г. МАКАРОВЫМ «ЗА СПАСЕНИЕ УТОПАЮЩИХ» МЕДАЛЬ ДЕНЕ НАГРАДИТЛЫМЕ НЕРГЕН

Марий АССР Верховный Совет Президиумын УКАЗШЕ

Вӱдыштӧ еҥ-влакым утарыме годым чолгалыкым да лӱддымылыкым ончыктымылан СССР Верховный Совет Президиумын лӱмжӧ дене «За спасение утопающих» медаль дене наградитлаш:

Вера Ивановна **Кудрявцевам** — сурт оза ватым (колымекше), Курык марий район.

Александр Геннадьевич **Макаровым** — Куженер районысо Руш Шой вспомогательный школ-интернатын воспитательжым.

Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель **В. РОМАНОВ.**
Марий АССР Верховный Совет Президиум секретарь **И. АРЕФЬЕВ.**

Йошкар-Ола,
1989 ий 28 декабрь.

* * *

1989 ий 2 июльышто шым ияш Маша Кудрявцева ден кувавайже Вера Ивановна Кудрявцева Курык марий районысо Кувшинсола ял калыкын вольыкшым кӱтеныт. Изи ӱдыр вӱдыш йӱштылаш пураш шонымыж нерген каласен, кувавайже тидын дене келшен. Маша йӱштылаш тӱҥалын, а кувавайже тыгодым серыште шинчен. Кенета ушыка келге верыш логалын да вӱд йымак волаш тӱҥалын. Кувайже тидым ужын да тудлан тунамак толын шуялтен. Тол дене полшен кертын огылат. Вера Ивановна вӱдыш тӧрштен, ушыкажым талка серыш шукал луктын, а шкеже келге вер гыч ийын лектын кертын огыл, вӱд йымак каен. Машам утарен кодышашлан тудо шке илышыжым пуэн.

* * *

Кодшо ийын 16 ноябрьыште Александр Геннадьевич Макаров Руш Шой школ-интернат кундем гоч йоген эртыше эҥерыште кум ияш йочан вӱд йымак волаш тӱҥалмыжым ужын. Воспитатель тунамак иян вӱдыш тӧрштен, изи Витям серыш луктын, вара тудым ырыктен да мӧҥгышкыжӧ наҥгаен коден. Макаровын чулымлыкшылан кӧра йочан илышыжым утарен кодымо.

Мыланна возат

Налаш уке

РЕСПУБЛИКЫШТЫНА ятыр фольклор ансамбль ден мурызо улыт. Нунын концертлашкышт калык йӧратен коштеш. Но коклаҥже концертыш каяш йӧн огеш лий, а мӧҥгыштыштыт шукыштын проигрыватель уло. Шижыда, мо нерген кутыраш тӱҥалнем? Чын, пластинка-влак нерген.

Таче кевытыште чумыр полка-влак тӱрлӧ рок-группын дискше дене темыныт. А марий муранже кушто улыт вара? Улыт икмыняр, мутлан, «Марий памаш», «Марийская хоровая капелла», «Мелодии души», но тиде шагал да тӱжвал тӱсшымат утларак сылнырак ышташ лиеш ыле. Кызыт республикыштына чӱчкыдын йот элла гыч уна-влак толыт. Нунат сувенир шотеш марий пластинкым наҥгаяш кумылан улыт.

Эше марий тӱран костюм, тувыр-влак нергенат шоналташ уто огеш лий. Ургымо фабрика, тӱрлӧ кооператив-влак ала-мом нерен шинчат. Оҥайын веле чучеш. Марий республикыште илена, а марий тувырым, марла муро пластинкым налаш уке.

А. ЗОРИН.
Йошкар-Ола.

ИЗБИРАТЕЛЬ-ВЛАКЛАН ПАЛАШЫШТ

Избиратель-влакын оласе клубышт 1990 ий 5 январьыште Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворецыште избиратель-влакын партийный, совет пашаеҥ-влак дене да СССР калык депутат Н. А. Самсонов дене вашлиймашыштым эртара.

Вашлиймаш 18 шагатыште тӱҥалеш.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30—120 минут. 8.30—«Житие Дон Кихота и Санчо». Худ. телефильм. Икымше фильм. 3 серий. 9.40—Док. телефильм. 10.00—Телесеанс. 10.30—«Гибель Марины Цветаевой». Док. телефильм. 11.35 — Мультфильм. 11.45—Салам, музыка. 12.30 — Жап. 13.00 — «Мой друг—лошадь». Научно-популярный телефильм. 5 серий—«Бузкачи», 6 серий—«Гаучос Памперос». 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Худ. телефильм. 3 серий—«Талькав». 16.35—Музыкальный пошкудо. 17.25—Йоча-влаклан англиский йылме урокан передача. 18.25—Реклама. 18.30—Жап. 19.00—Шогал, жап! 19.40—Мультфильм. 19.50—«Житие Дон Кихота и Санчо». Худ. телефильм. Икымше фильм. 3 серий. 21.00—Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—Оперым йӧратыше-влакын клубышт. 22.55 — Кок вашлиймаш. 23.25 — Концерт. 23.45—Увер.

12 канал. 8.00— Гимнастика. 8.15 — Док. фильм. 8.35 — Концерт. 9.00 — Испан йылме. 9.30 — В. Кифф. «Прищучил». Фильм-спектакль. 10.45— Испан йылме. 11.15 — Тылланда муралтем.

10 канал. 18.30 — Жап. 19.00 — Хоккей. Йолташла вашлиймаш. «Монреаль канадиенс» (Канада) — «Крылья Советов» (Москва). 1 да 2 период. 20.10 — Сайын малыза, йоча-влак.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Дед Мороз и Санта Клаус»—10, 12, 14.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр
«Новогодняя сказка» — 10, 12.
«Кеҥеж йӱд»—19.

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ курчак театр
«У ий представлений» — 10, 14, 18.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)
«Полет навигатора» — 9, 14, 16, 18, 19.50, 21.40. «Пугало»—11 (йоча сеанс). «Двенадцать месяцев» — 12.30 (йоча сеанс).

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)
«Разиня»—10, 18.30, 20.20. «Полет навигатора» — 12. «Человек со звезды» —14.20,

ПОЭЗИЙ КАС

ОРШАНКА поселкысо «Парус» литературный клуб черетан касышкыже верысе кыдалаш школын, 26-шо №-ан профтехучилищын тунемшыштым ӱжын. Клубын активистше-влак тиде гана тӱнямбал литератураште ик эн сӧрал погын — йӧратымаш нерген мутлаш темлевыт.

совет лирикын тале мастарже-влак А. Пушкинын, А. Толстойын, А. Блокын, С. Есенинын, Э. Асадовын почеламутышт йоҥгеныт. Посна ой марий поэзийыште йӧратымашым моктышо сылнымут ӧршаш нерген лектын. Шып залышке В. Колумбын, С. Вишневскийын, А. Иванован ныжыл шомак ярымышт возын.

Вара «Парус» клубын член-влак оҥай литературный ...

„Марийская правда" газет воза

КПСС Юрино райкомын инструкторжо В. Слюсарев деч налме интервьюшто сӱйлымашлан ямдылалтме ... ныйжо-влакын паша опытыштым почын пуымо.

Йошкар-Оласе искусственный коваште заводын ...

Оҥай вашлиймаш

ЮРИНО кыдалаш школышто тунемше-влак поселкысо лӱмлӧ еҥ-влакым шке декышт унала ӱжы-

же моткоч кугу эҥертыш. Стипендий изи да мöҥгö гыч полшен кертше уке годым кидыш пурышо ик теҥгежат кӱлешан. Вера марий капелла деке уло чонжо дене шӱмаҥеш.

Капелла ончыч самодеятельный коллектив шотан лийын, гын. 1939 ийыште Марий филармоний пеленсе мурышо да куштышо ансамбльын хорышкыжо савырна. Хорышто мурышо-влаклан тылзе еда пашадарым тӱлаш тӱҥалыт. Вера хорыш коштмыжлан кöра профессиональный мурызыш савырнен.

Кугу Отечественный сар тӱҥалмеке, музыкальный училище гыч пöръеҥ тунемше-влак войнаш каят. Кадр ситыдымылан кöра училище жаплан петыралтеш. Тылеч вара Веран тӱҥ пашаже хорышто мурымаш гына лиеш. Хорат кугун шолдырген. Мурызо-влак концертым... ыле. Адак кызытсе гай культура пöртын чапле сценыштыже огыл, а тӱрлö вере ышташ перныш: пасушто, идымыште, уремыште, кушто кате. тушлыклан ончаш йöнан. Йӱто муренна, куштенна. Йӱдым каналташ унагудыжат лийын огыл. Мален лекташ ял мучко пачерым кычал коштмо. Кумытын-нылытын ик пöртышкö пуренна, утларакше кӱварыште малалтын. Кочмо шотышто гын тыге ыле. Ансамбльыште кутурак семын Павел Тойдемар. оксам тӱлен, колхоз склад гыч ложашым налешат, эза ватылан киндым ышташ пуа. Вара киндым кажне еҥлан иктöр пайлена. Муным, шöрым, пареҥгым калык деч наледенна. Шуженак коштын огынал.

Гастроль деч вара мöҥгышкат йолын толаш логалын. Икана Торъял гыч «Эрвел марий такмак-влак», «Тӱп-тӱп тӱмыржö», «Мемнан таҥна комсомол», «Кеч шинчат ден шымата», «Вич Виталий», «Ял покшелне, клуб воктене», «Ой, ола, Йошкар-Ола» да молат. Тыгак нунын репертуарыште совет композитор-влакын мурышт ятыр уло.

Клава Смирнова ден Вера Богатырева дуэт дене 1948 ий гыч 1963 ий марте моткоч шуко мурым йоҥгалтареныт. Радион фондышкыжак 35 наре мурым возымо. Радиошко возалтде кодшыжге шотлаш гын, витле нарыш погына.

Вера Петровнан акаже Татьяна Петровналанат калыклан палыме лиаш пӱралтын улмаш, тудо марий писатель Яков Майоров-Шкетанын ватыже лийын.

В. ГАЗЕТОВ.

Марий АССР Верховный Совет Президиум
председатель **В. РОМАНОВ.**
Марий АССР Верховный Совет Президиум
секретарь **И. АРЕФЬЕВ.**

Йошкар-Ола,
1989 ий 28 декабрь.

* * *

1989 ий 2 июльышто шым ияш Маша Кудрявцева ден куваваже Вера Ивановна Кудрявцева Курык марий районысо Кувшинсола ял калыкын вольыкшым кӱтеныт. Изи ӱдыр вӱдыш йӱштылаш пураш шонымыж нерген каласен, куваваже тидын дене келшен. Маша йӱштылаш тӱҥалын, а куваваже тыгодым серыште шинчен. Кенета унька келге верыш логалын да вӱд йымак волаш тӱҥалын. Коваже тидым ужын да тудлан тунамак тоям шуялтен. Тоя денс полшен кертын огылат. Вера Ивановна вӱдыш тöрштен, уныкажым таляка верыш шӱкал луктын, а шкеже келге вер гыч ийын лектын кертын огыл, вӱд йымак каен. Машам утарен кодышашлан тудо шке илышыжым пуэн.

* * *

Кодшо ийын 16 ноябрьыште Александр Геннадьевич Макаров Руш Шой школ-интернат кундем гоч йоген эртыше эҥерыште кум ияш йочан вӱд йымак волаш тӱҥалмыжым ужын. Воспитатель тунамак иян вӱдыш тöрштен, изи Витям серыш луктын, вара тудым ырыктен да мöҥгышкыжö наҥгаен коден. Макаровын чулымлыкшылан кöра йочан илышыжым утарен кодымо.

...ген.

Таче кевытыште чумыр полка-влак тӱрлö рок-группын дискше дене темыныт. А марий муранже кушто улыт вара? Улыт икмыняр, мутлан, «Марий памаш», «Марийская хоровая капелла». «Мелодии души», но тиде шагал да тӱжвал тӱсшымат утларак сылнырақым ышташ лиеш ыле. Кызыт республикыштына чӱчкыдын йот элла гыч уна-влак толыт. Нунат сувенир шотеш марий пластинкым наҥгаяш кумылан улыт.

Эше марий тӱран костюм, тувыр-влак нергенат шоналташ уто огеш лий. Ургымо фабрика, тӱрлö кооператив-влак ала-мом нерген шинчат. Оҥайын веле чучеш. Марий республикыште илена, а марий тувырым, марла муро пластинкым налаш уке.

А. ЗОРИН.
Йошкар-Ола.

7 канал. 6.30—120 минут. 8.30—«Житие Дон Кихота и Санчо». Худ. телефильм. Икымше фильм. 3 серий. 9.40—Док. телефильм. 10.00—Телесеанс. 10.30—«Гибель Марины Цветаевой». Док. телефильм. 11.35 — Мультфильм. 11.45—Салам, музыка. 12.20 — Жап. 13.00 — «Мой друг—лошадь». Научно-популярный телефильм. 5 серий—«Бузкачи», 6 серий—«Гаучос Памперос». 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Худ. телефильм. 3 серий—«Талькав». 16.35—Музыкальный поянлык. 17.25—Йоча-влаклан английский йылме урокан передача. 18.25—Реклама. 18.30—Жап. 19.00—Шогал, жап! 19.40—Мультфильм. 19.50—«Житие Дон Кихота и Санчо». Худ. телефильм. Икымше фильм. 3 серий. 21.00—Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—Оперым йöратыше-влакын клубышт. 22.55 — Кок вашлиймаш. 23.25 — Концерт. 23.45—Увер.

12 канал. 8.00— Гимнастика. 8.15 — Док. фильм. 8.35 — Концерт. 9.00 — Испан йылме. 9.30 — Б. Кифф. «Прищучил». Фильм-спектакль. 10.45— Испан йылме. 11.15 — Тыланда муралтем. 12.10— Йоча-влаклан фильм. «Кортик», 3 серий. 13.20 — Док. телефильм. 13.50— «Девушка из легенды». Телефильм. 1 серий — «Майна». 17.00 — Мультфильм. 17.15 — «Доколе буду жив...» 18.30 — Киножурнал. 18.45 — Актуальный камера. 19.00 — Марий эл. 19.20 — «Тулвий». Самырык-влаклан программа. 20.05 — Увертарымаш, программа. 20.10—Сайын малыза, йоча-влак. 20.25 — Хоккей. «Монреаль канадиенс» (Канада) — «Крылья Советов» (Москва). 21.00 — Уфа гыч передача. 21.30 — «Золотая мина». Худ. телефильм. 2 серий. 22.40 — Фильм-концерт.

...диенс» (Канада) — «Крылья Советов» (Москва). 1 да 2 период. 20.10 — Сайын малыза, йоча-влак.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Дед Мороз и Санта Клаус»—10, 12, 14.
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр
«Новогодняя сказка» — 10, 12.
«Кеҥеж йӱд»—19.
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ курчак театр
«У ий представлений» — 10, 14, 18.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)
«Полет навигатора» — 9, 14, 16, 18, 19.50, 21.40. «Пугала»—11 (йоча сеанс). «Двенадцать месяцев» — 12.30 (йоча сеанс).
«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)
«Разиня»—10, 18.30, 20.20. «Полет навигатора» — 12. «Человек со звезды» —14.30, 16.30.
«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«И вся любовь»—9, 16.20, 18.20. «Ералаш» киносборник—11 (йоча сеанс). «Данди по прозвищу «Крокодил» —12.30, 14.30, 20.20.
«РЕКОРД» кинотеатр
«Раз, два — горе не беда» — 9, 11, 15. «Легенда о белом драконе» — 13, 16.50. «Однажды в Америке» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 18.30, 21.10.
«МИР» кинотеатр
«Коронный номер» — 9. «Фанни и Александр»—10.20, 20. «Мария Мирабела» —14. «Убегающий август»—16. «Брак по-итальянски»—18.

ПОЭЗИЙ КАС

ОРШАНКА поселкысо «Парус» литературный клуб черетан касышкыже верысе кыдалаш школын, 26-шо №-ан профтехучилищын тунемшыштым ӱжын. Клубын активистше-влак тиде гана тӱнямбал литературышто ик эн сöрал йогын—йöратымаш нерген мутланаш темленыт.

Самырык-влак ончылно «Знание» обществын лекторжо Владлен Славин тӱнямбал поэзийыште ӱдырамашын образше нерген кумыл нöлтын каласкален. Кас годым Ренессанс саманысе сылнымут онар-влак А. Дантен, Ф. Петраркан, В. Шекспирын, руш да совет лирикын тале мастарже-влак А. Пушкинын, А. Толстойын, А. Блокын, С. Есенинын, Э. Асадовын почеламутышт йоҥгеныт. Посна ой марий поэзийыште йöратымашым моктышо сылнымут аршаш нерген лектын. Шып залышке В. Колумбын, С. Вишневскийын, А. Иванован ныжыл шомак ярымышт возын.

Вара «Парус» клубын членже-влак оҥай литературный викториным эртареныт. Поселкысо библиотекарь-влак чон моторлык, келшымаш, йöратымаш нерген каласкалыше книга выставка дене палымым ыштеныт.

Теле кыдалне клуб шке погынымаштыже литература ден музыка кокласе кыл нерген каласкалаш шона.

Г. ВАСИЛЬЕВ.

„Марийская правда“ газет воза

КПСС Юрино райкомын инструкторжо В. Слюсарев деч налме интервьюшто сайлымашлан ямдылалтме пагытыште политический паша нерген ойлалтеш.

Газетын кумшо страницыже тематический—«Калык контроль» маналтеш. Тушто Юринысе калык контроль комитетын дозорныйже-влакын паша опытыштым почын пуымо.

Йошкар-Оласе искусственный коваште заводын директоржо Б. Румянцев деч журналист В. Кочергинын налме интервьюжо «Тачысе темылан» рубрика дене лектын.

Номерыште елысе да республикысе илыш гыч моло уверым лудаш лиеш.

Оҥай вашлиймаш

ЮРИНО кыдалаш школышто тунемше-влак поселкысо лӱмлö еҥ-влакым шке декышт унала ӱжыныт.

Теве Нина Васильевна Белякова. Тудо илышыж мучко Юринысе йоча садлаште музыкант лийын. Шкежат верысе поэт-влакын мутыштлан муро семым воза, йоча-влак дене у куштымашым ямдыла да тиде куштымашланат семым кельыштара.

Йоча-влак тыгак верысе поэт Татьяна Кисунинан, Ирина Васильеван, Клавдия Хмырован, Иван Косаревын, Екатерина Добролюбован почеламутыштым лудыныт. Вара Татьяна Алексеевна Кисунина кузе возаш тӱҥалмыж нерген каласкалыш да у почеламутшым лудын пуыш. Ирина Владимировна Васильеват шке пашаж нерген каласкалыш да тунемше-влакым шкенжын пашам ыштыме йоча садыш унала мияш ӱжö.

Виктор Михайлович Васильевым чыланат врач-терапевт семын палат. Но тудо тыгак художник улмаш. Тыште шкенжын сӱретлыме ятыр пейзажым ончыктыш да шке пашаж нерген каласкалыш.

Тыгак Юрино кундемыште шочшо художник Леонид Овсянниковым, Константин Кузнецовым, Алексей Зарубиным, Павел Беляковым шарналтышт.

Пытартышлан тыгай вашлиймашым умбакыжат эртараш кӱлмым палемдышт.

Л. ОХОТНИКОВ.

Йодса—вашештена

ОЛМА КИЧКЫМ КУЗЕ ӰДАШ?

МЫЙ тӱрлö кушкылым — пеледышым, емыж да пакча саскам ончен куштынем. Но тидыжым кузе чын ышташ, сайын ом пале. Ушанем: тидын шотышто полшен кертыда. Мутлан, олма, арбуз да моло культура кичкым кунам да кузе ӱдыман?

Володя ИБРАЕВ.

Шернур район,
Купран кандашияш школ.

ВИГАК манына, Володя, шонымашет моткоч сай. Пеледышым, пакча саскам, емыж саскам ончен куштымаш пеш пайдале да суапле паша. Мый гын тидым уло кумылын саламлем.

Ой-каҥаш шотышто тыге. Очыни, биологийым тунемме гычат палет, кажне кушкылын шке ойыртемже уло. Сандене чылашт шотышто ик семын темлаш ок лий. Иктышт шокшым йöратат, весышт тунарак нечке огытыл, кумшышт юалге игечымат сайын чытат. Вӱдыжгö да волгыдо шотыштат йодмашышт тӱрлö. Шындыме, ӱдымö жапат икгай огыл.

Кунам, кузе, мом ышташ, раш умылтараш лиеш. Но иканаште тӱрлö кушкыл нерген газетыште каласкалаш йöн уке. Садлан ик-кок культуреш гына шогалына. Кӱлеш лийме годым вес ганат мутнам шуен кертына. Кызытеш тый, мутлан, олмапу нерген йодынат. Ойлымына тудланак пöлеклалтын.

Шке пакчаште олмапум самырык изи кушкыл (озым) денат, кичке денат шукемдаш лиеш. Первый йöнжö утларак ӱшанле. Теве молан. Могай сорт кушкылым шындет, саскаже тугаяк шочеш.

А кичкым ӱдымö годым тыге огыл. Ик сорт гыч кушшо олмапу-влакак вараже тӱрлö саскам пуаш тӱҥалыт. Кудыштын чыла шотыштат сай, а кудыжын чылт вес тӱрлö лиеш. Южыжын саскаже ир олма деч кугунак ок ойыртемалт.

Санденак уэш ойлена: олмапум озым дене шындаш кӱлеш. А озымжым прививка йöн полшымо дене куштыман. Вес семынже, кичке гыч шочшо кушкылым (рушлаже тудым дичок маныт) сай сорт олмапун лышташнержым пӱчкын пуртен шындат. Кок-кум ий гыч тудо сайын одарланен шуэшат, палемдыме верыш налын шындаш да саскажым вучаш веле кодеш.

Кичке дене куштымо годым теве мом палыман. Моло кушкыл семынак олмапун шыжым ӱден кодымо кичкыже шошым шытен лектеш. Ты шотышто нимогай ойыртем уке. А шошым ӱдаш гын, шыжылан тудын озымжым вучен от шукто. Вучен шуктымыжо-можо, тудо огешат нерешт. Мландыште кийышыжла огеш локтылалт гын, вес шошым гына нерым колта, кушкаш тӱҥалеш. Молан тыге? Пашаже теве кушто. Олма кичке сайын шуын гынат, икмыняр тылзе йӱштö игечыште киен эртарышаш. Тунам гына нерештме вийже ылыжеш. Уке гын, тукымжо огеш лий.

Кö шыжым ӱден коден огыл, ынде шошым вучыман. Но ойлышна: тунамже кичке ок шыте. Тыгай экшык деч утлаш манын, лöчыктарыме кичкым икмыняр тылзе йӱштыштö кучат. Кузе тидым ыштыман?

Олма кичкым изирак яшлыкеш ошма але торф дене йöрат, вӱдым шават, тушко коля логалме деч вичкыж кӱртньö шокте (сетка) дене петырат да пöртйымаке, йӱштö верыш, шындат. Тушто кум градус шокшо гыч ныл-вич градус йӱштö температура шога гын, моткоч сай. Но яшлыкыште ошма кошкышаш огыл. Сандене жапын-жапын (тылзылан ик гана) вӱдым шавыман. Тыгодымак ошмам пудыраташ кӱлеш.

Ӱдаш тӱҥалме деч ончыч кичке шыта гын, умбачше лум дене петырыман. Ӱдышаш кичкым тыге ямдылымым стратификаций маныт. Тидыжым холодильникыштат ышташ лиеш. Стратификаций ыштыме кичкым шошым эр ӱдыман. Пырче вочшаш лаке кум-вич сантиметр келгытан лийшаш. Кичке коклам шонымо семын кодат. Умбачше кок-кум сантиметр кӱжгыт пургыжым але торфым шавыман. Роклан кошкаш пуымо ок кӱл.

Ик-кок мут арбуз нерген. Тудо чот шокшым йöратыше культура. Шыташыже гына 16—18 градус кӱлеш. Виҥгме жапыште утларакат шокшым «йодеш». Тиде шот гычак мемнан дене тудым кушташ йöсö.

Чын, кодшо кеҥежым тудлан утларак йöнан ыле. Южо еҥ парникыште веле огыл, посна йыраҥлаштат ончен куштен, икмыняр саскам налын. Мый гын тидлан пижын омыл, сандене кузежым-можым раш ӱшандарен ом каласе. Но кумылын пижмеке, куштен ончашат лиеш.

А. ЛЕОНТЬЕВ,
садовод-любитель.

Республиканский курчак театр

1990 ий февральлан

РЕПЕРТУАР

5 няш гыч 9, 17, 18	Н. Владычина **ЛЮБОПЫТНЫЙ СЛОНЕНОК**
4 няш гыч 10, 11, 16	С. Козлов, Л. Жуховицкий **ПОСВЯЩАЕТСЯ БЕЛОЧКЕ**
5 няш гыч 23	А. Загорный **ЗЕЛЕНЫЙ ВЕЛИКАН**
6 няш гыч 24	А. Пушкин **СКАЗКА О МЕРТВОЙ ЦАРЕВНЕ И О СЕМИ БОГАТЫРЯХ**
5 няш гыч 25	М. Шурянова **ПОДАРКИ ДЛЯ ДАШЕНЬКИ**

Спектакль тыглай кечын 10 да 14 шагатыште, шуматкечын да рушарнян 11 да 14 шагатыште тӱҥалеш.

Спектакльым тӱшкан ончаш мияш йодмаш 5-19-87 да 5-15-44 телефон дене налалтеш.

Касса 9 гыч 14 шагат марте, 15 гыч 18 шагат марте пашам ышта.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17 412.

Газетын индексше 52710

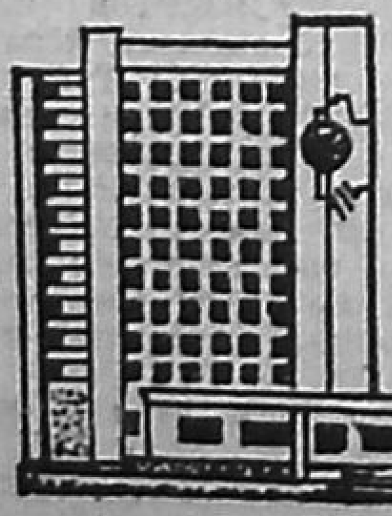

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19.
Моркышто — 9-16-86.
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00107. Заказ 1033.